

SANAT KOMİTESİ

Çalışma Rehberi

1. Sanatçılara Karşı Sansür Yasası
2. Türkiye'deki Müzik Kültürü
3. Gençlerin Okullardaki Sanata Karşı Eğilimleri
4. Sanat ve Sosyal Medya

BELX TFL

Sevgili Katılımcılar, BELxTFL26'ya hepiniz hoş geldiniz. Düzenlediğimiz bu çalıştayda iki gün boyunca sizlerle tartışıyor ve fikirler üretiyor olacağız. Bu komitede Sanat, toplum ve çeşitli akımlarla sanat anlayışının değişmesi üzerine tartışmalar yürütüp bu konuda neler yapabileceğimizi tartışacağız. Bu rehber ile konferans boyunca tartışılacak konular hakkında ön bilgiler derlenmiştir. Sizlerden isteğim çalıştaya katılmadan önce bu kağıdı okuyup konu hakkında araştırma yapmanızdır. Diğer Moderatörüme ve Yazmanıma yardımları ve gelecek yardımları için teşekkür eder, eğlenceyle geçmesi dileğiyle sizlere başarılar dilerim bu büyük sorunda ortak çözümlere ulaşalım ve hep beraber sanatımızı geri getirelim.

sizlere saygılarımla,

KOMİTE BAŞKANI
AYLİZ DURU ÇALIŞKAN

Değerli Katılımcılar

Öncelikle Bel×Tfl Gençlik Çalıştaya hepiniz hoşgeldiniz . Düzenlediğimiz çalıştayda iki gün boyunca sizlerle sanat hakkında tartışarak fikir üretiyor olacağız. Komitemizde sanat , sanat kültürü , sanatçının özgürlüğü ve toplum gibi konulardan bahsedeceğiz . Bu rehber ile konferans boyunca bahsedeceğimiz konular hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilirsiniz . Yani yapmanız gereken bu rehberi çalıştaya katılmadan önce okumanız ve araştırma yapmanız . Eş başkanım Ayliz Duru ÇALIŞKAN'a teşekkür eder ve çalıştayımızın zevkli geçmesi dileğiyle başarılar ve iyi araştırmalar dilerim . Hadi sanat konusunda oluşan problemler ve sorunlara ortak çözümler üretelim ve sanatı tekrar günümüze ve gençlere geri kazandıralım.

Saygılar.

Komite Eş Başkanı
Hilda GÜLTEKİN

1. SANSÜR YASASI

SANSÜR YASASI NEDİR?

Sansür yasası, genellikle bilgi ve ifade özgürlüğünü sınırlayan veya belirli içerikleri kontrol altına alan yasal düzenlemeleri ifade eder. Bu tür yasalar, bir ülkede haber, medya, internet ve diğer iletişim araçları üzerindeki denetimi ve kısıtlamayı düzenler.

Sansür yasaları, birçok farklı nedenle oluşturulabilir. Bu nedenler arasında milli güvenlik endişeleri, kamu düzeninin korunması, nefret söylemi ve şiddeti önleme, telif haklarının korunması, çocukların korunması gibi amaçlar bulunabilir. Ancak sansür yasaları, çoğu zaman ifade özgürlüğü ile çatışma potansiyeli taşır ve bu nedenle tartışmalıdır.

Sansür yasaları, içeriklerin sansürlenmesini, kısıtlanmasını veya denetlenmesini gerektirebilir. Bu da genellikle basın özgürlüğü, sansürsüz haberleşme ve ifade özgürlüğü ilke ve haklarına müdahale anlamına gelebilir.

Sansür yasalarının içeriği ve uygulaması ülkeden ülkeye değişebilir ve her ülkenin kendi iç hukuk sistemine, siyasi ortamına ve değerlerine bağlı olarak farklılık gösterebilir. Bu nedenle sansür yasalarının etkileri ve sınırlamaları, ilgili ülkenin yasal düzenlemelerine ve uygulamalarına göre değerlendirilmelidir.

Sansür Yasaları ve Kamu Yararı

Sansür yasaları ile kamu yararı arasında karmaşık bir ilişki bulunur. Sansür yasaları, genellikle belirli içerikleri kontrol etme veya sınırlama amacı taşırken, kamu yararı ise toplumun genel çıkarlarına hizmet etmeyi amaçlar. Ancak bu iki kavram bazen çatışabilir veya dengeye oturtulması zor olabilir.

Kamu yararı, haberleşme özgürlüğü, sansürsüz medya ve ifade özgürlüğü gibi temel hakları içerir. Toplumun bilgilendirilmesi, farklı görüşlerin ifadesi ve demokratik katılım için bu haklar kritiktir. Ancak sansür yasaları, belirli içerikleri sınırlayarak veya sansürleyerek bu

haklara müdahale edebilir. Bu nedenle sansür yasalarının nasıl uygulandığı ve yorumlandığı, kamu yararı göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.

Kamu yararı aynı zamanda ulusal güvenlik, çocukların korunması, nefret söylemi ve şiddetin önlenmesi gibi toplumun çıkarlarını koruyan konuları da içerir. Ancak bu çıkarlar ve sansür yasalarının uygulanması arasındaki denge, hassas bir mesele olabilir. İnsan hakları, ifade özgürlüğü ve bilgiye erişim gibi değerler ile sansür yasalarının etkisi arasındaki denge, hukuki ve siyasi bir tartışma konusu olabilir.

Sonuç olarak, sansür yasalarının tasarımı ve uygulanması, kamu yararı gözetilerek yapılmalıdır. Bu, ifade özgürlüğü ve temel insan haklarının korunmasının yanı sıra toplumun güvenliği ve çıkarlarının da gözetilmesini gerektirir. Bu dengeyi bulmak, her ülkenin kendi hukuki ve siyasi bağlamına bağlı olarak farklılık gösterebilir.

Sansür Yasalarının İtiraz Süreci

Sansür yasalarının getirdiği kısıtlamalara ve yaptırımlara karşı hukuki başvuru yolları bulunmaktadır. Bu başvuru yolları, bireylerin haklarını koruma ve haksız uygulamalara karşı mücadele etme hakkını sağlar. İşte bu başvuru yolları:

Yayın Durdurma ve İçerik Kaldırma Kararlarına Karşı İtiraz: Sansür yasaları kapsamında alınan yayın durdurma veya içerik kaldırma kararlarına karşı, kararı veren mahkemenin veya merciin kararına itiraz edilebilir. Bu, kararın gözden geçirilmesi ve değiştirilmesi için bir yol sağlar.

Ceza ve Mahkumiyet Kararlarına Karşı İtiraz, İstinaf ve Temyiz: Sansür yasaları uyarınca verilen ceza veya mahkumiyet kararlarına karşı hukuki itiraz yolları vardır. İlk olarak, karara itiraz edilebilir. Ardından, bir üst mahkemeye başvurularak istinaf yolu kullanılabilir ve son olarak temyiz yoluyla Yargıtay'a başvurulabilir.

İşten Çıkarma Durumlarında İşe İade veya İptal Davaları: İşten çıkarma sonucu oluşan haksız uygulamalar durumunda, iş mahkemelerinde işe iade davaları veya idare mahkemelerinde iptal davaları açılabilir. Bu, işverenlerin veya kamu kurumlarının haksız işten çıkarmalara karşı mücadele etme hakkını korur.

Anayasa Mahkemesi Başvurusu: Tüm iç hukuk yolları tükenmeden önce Anayasa Mahkemesi'ne başvurulabilir. Sansür yasalarının anayasa aykırılığı iddiasıyla yapılan başvurular, yasanın Anayasa'ya uygunluğunun denetlenmesi için kullanılır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Başvurusu: İç hukuk yollarının tükenmesi durumunda, bireyler Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne dayalı olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilirler. AİHM, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı uygulamaları denetler.

Bu hukuki başvuru yolları, sansür yasalarına karşı mücadelede önemlidir. Ancak bunların yanı sıra, toplumda bilinç ve farkındalığın artırılması da kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, hukukçular, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve uzmanlar sansürün olumsuz etkileri konusunda kamuoyunu bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapmalıdır.

Sansür Yasalarının Uygulanması

Sansür yasaları, uygulandığı durumlarda ciddi sonuçlar doğurabilen yasal düzenlemelerdir. Bu tür yasalar, medya, ifade özgürlüğü ve bilgiye erişim gibi temel haklar üzerinde kısıtlamalara yol açabilir. Sansür yasalarına uymayan kişilere ve kurumlara çeşitli yaptırımlar uygulanabilir. Bu yaptırımlar arasında yayın durdurma, içerik kaldırma, para cezaları, hapis cezaları gibi cezai yaptırımlar bulunabilir. Ayrıca, sansür yasalarına aykırı davranan kişiler işten çıkarılabilir, kamu görevinden ihraç edilebilir veya sözleşmeleri feshedilebilir.

Bu tür yasaların uygulanması, ifade özgürlüğüne ve demokratik toplum değerlerine aykırı olabilir. Sansür yasası, bireylerin düşünce ve ifade özgürlüğünü sınırlayabilir ve sansürünü

oluşturabilir. Ayrıca, sansür yasasının uygulanması, toplumda korku ve baskı yaratabilir, insanların farklı görüşleri ifade etmekten çekinmelerine neden olabilir.

Bu nedenle, sansür yasalarının bireysel ve toplumsal maliyeti oldukça yüksek olabilir. Bu tür yasaların, temel insan haklarına ve hukukun üstünlüğü ilkesine uygunluğu ciddi bir tartışma konusudur. Sansür yasalarının demokratik toplumlarda sıkı bir şekilde denetlenmesi ve temel hak ve özgürlüklere saygı gösterilmesi önemlidir.

Sansür Yasalarının Kapsamı

Sansür yasaları, ifade özgürlüğü ve medya düzenlemeleriyle yakından ilişkilidir. Bu yasalar, bilgi ve düşüncenin yayılmasını ve paylaşımını düzenlerken aynı zamanda sınırlarını da çizer. Özellikle medya aracılığıyla ifade edilen düşüncelerin, haberlerin ve bilgilerin yayılması konusunda büyük bir etkisi vardır.

Günümüzde, sosyal medyanın yaygın kullanımıyla birlikte düşüncelerin toplumlar arasında hızla yayılması kolaylaşmıştır. Ancak bu durum, kamu düzeni, güvenliği ve temel hak ve özgürlükler arasındaki dengeyi daha hassas hale getirmiştir. Kamu düzeninin ve güvenliğinin korunması toplum ve bireyler için elbette önemlidir. Bu nedenle, temel hak ve özgürlükler, zorunlu durumlarda sınırlanabilir. Ancak temel haklar, insanların doğuştan sahip olduğu dokunulmaz ve vazgeçilmez haklardır. İfade özgürlüğü ise demokrasi için kritik bir öneme sahiptir.

Bu bağlamda, ifade özgürlüğü dahil temel haklara getirilen sınırlamalar, sadece zorunlu ve istisnai durumlarda uygulanmalıdır. Bu sınırlamalar, demokratik bir toplumun gerekliliklerine uygun olmalı, hakların özüne dokunmamalı ve ölçülülük ilkesine uygun olmalıdır. Dengenin korunmasını sağlamak, kanun koyucu kadar hukukçuların da sorumluluğundadır. Dengenin sağlanamaması durumunda, kamu düzeni, temel haklar veya her ikisi zarar görebilir. Ne kamu düzeni ne de temel haklar diğeri için feda edilebilecek veya vazgeçilebilecek şeyler değildir. Her ikisi de demokratik bir toplum düzeni için aynı derecede önemlidir.

SANAT HER ŞEYİ AÇIKÇA SERGİLEMELİ Mİ YOKSA SANSÜR

UYGULANMALI MIDIR?

–Sanat, insanlık tarihi kadar eski bir ifade biçimidir. Mağara duvarlarına çizilen ilk resimlerden günümüzün dijital sanatına kadar, sanat; duyguların, düşüncelerin, isyanların ve hayranlıkların sembolik bir yansıması olmuştur. Ancak sanatın bu özgür doğası, zaman zaman toplumsal normlarla, siyasi iktidarlara, dini inançlarla ve ahlaki yargularla karşı karşıya gelir. Bu çatışma, şu soruyu gündeme getirir: Sanat her şeyi açıkça sergilemeli midir, yoksa belli bir sınır (sansür) içinde mi kalmalıdır?

–SANATIN ÖZGÜRLÜĞÜ VE TOPLUMSAL GÖREVİ

Sanat, tarih boyunca sadece estetik bir araç değil, aynı zamanda bir eleştiri, farkındalık ve değişim aracıdır. Pablo Picasso'nun *Guernica* adlı tablosu, savaşın yıkıcılığına karşı bir çığlıktı. George Orwell'in *1984* adlı eseri, baskıcı rejimlere karşı bir uyarıydı. Bu gibi örnekler, sanatın politik ve toplumsal bir misyonu olduğunu gösterir.

Sanatçı, gördüğünü ve hissettiğini anlatmakla yükümlüdür. Bu bazen rahatsız edici olabilir. Cinsellik, şiddet, ölüm, savaş, din gibi "hassas" konular sanatın alanına girdiğinde, toplumun bazı kesimleri bundan rahatsız olabilir. Ancak bu rahatsızlık, sanatın amacının bir parçasıdır: sorgulamak, düşündürmek ve konuşulması zor olanı gündeme getirmek.

SANSÜRÜN GEREKLİLİĞİ ÜZERİNE

Ancak sanatın sınırsız özgürlüğü bazı tehlikeleri de beraberinde getirebilir. Toplumun kırılgan yapılarına zarar verecek, nefret söylemi içeren, şiddeti ya da ayrımcılığı normalleştiren eserler çoğu zaman "ifade özgürlüğü" kisvesiyle savunulur. Özellikle çocukların, hassas bireylerin ya da belirli grupların zarar görebileceği içerikler, koruma altına alınmak istenebilir. Bu noktada sansür, bir denetleme değil; bir koruma mekanizması olarak savunulur.

Örneğin; bir tiyatro oyununda ya da filmde açık şiddet sahnelerinin uyarı olmadan yayınlanması, izleyicilerde travmatik etkiler yaratabilir. Yahut dini inançlara hakaret içeren bir sanat eseri, toplumsal huzuru zedeleyebilir. Bu gibi durumlarda sansür değilse bile, içerik düzenlemesi ve "uyarı sistemi" devreye girmelidir.

SANSÜRÜN TEHLİKELERİ

Her ne kadar bazı durumlarda sansür gerekli gibi görünse de, sansür uygulamaları genellikle baskı ve otorite ile ilişkilidir. Tarih boyunca birçok rejim, sanatçılara ve eserlerine müdahale ederek onları susturmaya çalışmıştır. Nazi Almanyası'nda "yoz sanat" sayılan eserler yakıldı, Sovyetler'de rejim karşıtı ressamlar sürgün edildi, günümüzde bile birçok ülkede sanatçılar siyasi görüşleri nedeniyle hapisle tehdit edilmekte.

Sansür, çoğu zaman halkın bilgiye ve düşünceye erişimini engelleyen bir araç haline gelir. Bugün bazı ülkelerde kadın haklarını savunan bir heykel "ahlaksızlık", eşcinsellik temalı bir film "sapkınlık", siyasi bir karikatür "devlet düşmanlığı" gerekçesiyle yasaklanabilmektedir. Bu durum, sanatın en temel özelliği olan özgür ifade hakkını tehdit eder.

ORTA YOL, SORUMLU SANAT VE BİLİNÇLİ TERCİH

Tüm bu çelişkiler göz önüne alındığında, sanatın tamamen özgür ya da tamamen sansürlü olması şeklindeki iki uç yaklaşımın yerine, sorumlu özgürlük anlayışı benimsenmelidir. Sanatçılar; ifade özgürlüğünü savunurken, hedef kitlenin duyarlılıklarını da göz önüne almalıdır. Aynı şekilde izleyiciler de; bir eserin kendilerini rahatsız edebileceğini bilerek seçim yapmalı ve gerekli filtreleri kendi bilinçleri ile uygulamalıdır.

SANAT NEYİ GİZLEMELİ, NEYİ AÇIĞA VURMALI?

Sanat, insanın iç dünyasının ve toplumun aynasıdır. Aynaların kirli ya da çarpık görünmesi, gerçekliği değiştirmez. Sanat her zaman dürüst olmalı, ama bu dürüstlük zarar verici değil, **dönüştürücü** bir güç taşımalıdır. Sansür, kötüye kullanıldığında karanlık çağları geri getirir; ama bilinçli sansür yerine geçen "etik rehberlik", hem sanatın hem toplumun sağlıklı gelişimini destekleyebilir.

TÜRKİYE'DE SANSÜR

Türkiye'de sansür, hükûmetin siyasi ve toplumsal gerekçelerle geleneksel medya, internet ve sosyal medya üzerinde uygulanan yasaklar ve sansür uygulamalarını işaret eden ifade. Günümüzde sansür genellikle Türklüğe hakaret sayılan kanun maddesi ve siyasi aşırılığı ifade eden yazılı veya sözlü beyanları sınırlayan yasalardan kaynaklanmaktadır. Yine Türkiye, Sınır Tanımayan Gazetecilerin 2017 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde 180 ülke arasında 155. sırada yer almakta ve gazeteciler özelinde "dünyanın en büyük cezaevi" olarak anılmaktadır. Sınır Tanımayan Gazeteciler bu ithamın nedenini baskıcı kanunlar, geniş ve

muğlak yasal düzenlemeler ve paranoyak yargı olarak açıklamakta ve çözüm olarak terörle mücadele yasasının ve diğer kanun maddelerinin tamamen gözden geçirilmesini önermektedir.

Müzik sansürü,

Müzik sansürü, ahlaki, politik veya dini nedenler de dahil olmak üzere çeşitli nedenlerle müzikal çalışmaların düzenlenmesi veya yasaklanmasıdır.

Uygunluk

Şarkılar genellikle radyo ve televizyon yayınlarında, küfür içerdiğinden, cinselliğe veya uyuşturucu kullanımına atıfta bulunduğundan hedef kitleye sakıncalı bulunur ve düzenlenir. Bu genellikle ilgili yayın hukukuna veya davranış kurallarına uymak ve şarkıları ana akım izleyici kitlesi için daha pazarlanabilir hale getirmek için yapılır. Bu tarz düzenlenen şarkılara genellikle "temiz sürüm" veya "radyo düzenlemesi" denir. Ofansif kelimelerin sansürlenmesi için sesi bozmak (Susturmak, bip ve backmasking yapmak) veya alternatif bir söz ile değiştirmek sık kullanılan düzenleme tekniklerindedir.

Gereken sansür miktarı, yayıncılara göre değişebilir; Örneğin, Radio Disney öncelikli olarak genç kitleyi ve aile içeriğini hedeflediği için ABD radyo istasyonlarına göre daha katı içerik yönergeleri uygular. Buna karşılık, bazı radyo istasyonları, uygun görülen zaman dilimlerinde, örneğin gecenin geç saatleri gibi, sakıncalı içerik içeren parçaların düzenlenmemiş versiyonlarını yayımlayabilir. Radyo endüstrisinde yaptığı çalışmalarla bilinen bir Atlanta ses mühendisi Joel Mullis, işinin yayıncı firmaya göre değişen (BET ve MTV gibi) standartlardan dolayı farklı düzenlemeler yapmayı gerektirdiği için genellikle karmaşık olduğunu söylemiştir. Mullis'in Ying Yang Twins'in "Wait (The Whisper şarkısı)" adlı parçasına yaptığı düzenleme diğer Ying Yang Twins şarkılarının vokallerine ekleme yaparak oluşturulmuştur. Ancak Mullis, eninde sonunda grubu stüdyosuna çağırıp ek düzenleme istemek zorunda kalmıştır.

Bazı durumlarda, müzik şirketi, konusu çok tartışmalı olabileceğinden parçayı yayınlanmaktan tamamen alıkoyabilir. Ice-T ve Paris'in gangsta rap albümleri Warner Bros. Records tarafından süresiz olarak yayınlanmaktan alıkonulmuştu. Ice-T'nin *Home Invasion* albümü 1992 Los Angeles olayları ve "Cop Killer" şarkısından dolayı, Paris'in ise *Sleeping with the Enemy* albümü "Bush Killa" ve "Coffee, Doughnuts, & Death" şarkısından dolayı süresiz olarak ertelenmiştir. Insane Clown Posse, şirketin isteklerine uyum sağlamak için bazı şarkıları ve sözleri sansürlemesine rağmen benzer sorunları Disney'e ait Hollywood Records ile yaşamıştır. Üç sanatçı da, kendi albümlerini itirazsız yayımlayan farklı şirketlere (Priority Records ve Island Records dahil) geçti.

Eleştiriler

Bazı dinleyiciler, orijinal şarkının sanatsal bütünlüğünü tehlikeye attığını ve insanların dijital yayın akışları gibi sansürsüz platformlara yöneldiğini savunarak, şarkıların düzenlenmesinden rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir. Aynı zamanda, düzenlemeler, bir

şarkının genel performansını etkileyebilecek radyo yayını yapmak için gerekli bir imtiyaz olarak kabul edilir. N.W.A.'nın ilk albümü *Straight Outta Compton*, ("Fuck tha Police" şarkısıyla tartışmalara yol açmıştır.) radyo sansürünü, ifade özgürlüğünü kısıtladığı için eleştiren "Express Yourself" adlı bir şarkı bulundurmaktadır. Ayrıca bu şarkı, albümde küfür içermeyen tek şarkıdır.

Hassasiyet

Bazı şarkılar, belirli olayların yaşanmasının ardından çalınmaları uygun görülmediği takdirde yayıncılar tarafından geri çekilebilir. 11 Eylül saldırılarından sonra, Clear Channel'in program yöneticileri, savaş, ölüm, yıkım, uçuş veya New York ile ilgili temaları olan çeşitli şarkıları ve tüm şarkıları içeren "lirik olarak sorgulanabilir" şarkıların dahili bir listesini hazırladı ve Rage Against the Machine'in bütün şarkıları, iki Cat Stevens şarkısı ve John Lennon'ın "pasifist marşı" Imagine, bu listeye alındı.

Şubat 2003 *Columbia Uzay Mekiği Kazası*'ndan sonra Mark Wills'in "19 Somethin" şarkısı *Challenger* kazası'na atıfta bulunduğu için yayından kaldırıldı.

2006 yılında, Gary Glitter çocuklara cinsel istismardan dolayı Vietnam'da hüküm giydikten sonra National Football League, "Rock and Roll" şarkısının (ABD spor etkinliklerinde popüler bir şarkı) orijinal kaydının oyunlarda çalınmasını yasakladı. NFL hala şarkının cover versiyonunun çalınmasına izin verirken, 2012'de lig, New England Patriots tarafından kullanılmaya devam edilmesi üzerine İngiliz medyasından gelen olumsuz tepkilerin ardından takımlarına şarkıyı çalmaktan "kaçınma" talimatı verdi.

2009 yılında, Chris Brown, o zamanki kız arkadaşı Rihanna ile fiziksel bir kavgaya girdiğini iddia ettikten sonra, çeşitli radyo istasyonları Brown'ı kınamak için müziklerini gönüllü olarak çalma listelerinden çekmeye başladı.

Aralık 2013'te vokal Ian Watkins'in çocuklara yönelik cinsel saldırılardan dolayı suçlanmasından sonra HMV, vokalin grubu Lostprophets'in kataloğunu mağazalarından tamamen kaldırdı.

Yasal konular

Şarkılar ve albümler bazı durumlarda telif hakkı sorunları (özellikle örneklemeyle ilgili) veya diğer yasal sorunlar nedeniyle sansürlenebilir.

The JAMs'ın albümü *1987 (What the Fuck Is Going On?)*, müziği albümde izinsiz olarak örneklenen ABBA'nın şikayetleri üzerine dağıtımdan kaldırıldı. The Notorious B.I.G.'in Ready to Die albümü de benzer şekilde Bridgeport Music'in yetkisiz örnekler üzerine açtığı bir davanın ardından yayından kaldırıldı.

2. TÜRKİYEDEKİ MÜZİK KÜLTÜRÜ

TÜRKİYEDEKİ MÜZİK KÜLTÜRÜ NEDİR?

Müzik, çok çeşitli türleri ile tüm dünyadan insanların bağ kurduğu önde gelen kültürel bir değerdir. Her toplum kendi kültürel birikimini, geleneklerini müzik yoluyla yansıtabilir. Ortaya çıkan ürünler, aktarılabilir ya da iletilebilir karaktere sahiptir. Bunu yaparken dile gerek duymayabilir. Bu temelden yola çıkacak olursak Müzik için bir anlamda toplumlar arasında kolay bir iletişim aracı olabildiğini söyleyebiliriz. Bu kolaylık, kültürler arası diyalogu sağlarken başat kültürlerin baskın gücünü de ortaya çıkarır. Bu türden bağlar ve yeni yaklaşımlar, yerel kültürden uzaklaşarak moderne yönelimi de tetikler. Sonuçta her türlü kitlesel iletişim araçları ile benimsenen yeni yaklaşımlar, geleneksel değerlerin değişip dönüşmesine neden olurken farklı ve çok çeşitli yeni kültürel oluşumların ortaya çıkmasını sağlayabiliyor. Bu durum, kültürel olguları zaman içinde birbirine daha çok yaklaştırıp benzer hale getirebilir. Giderek tek dünya, tek kültür yaklaşımına doğru hızla gitmekte olduğumuz yolculukta insanoğlunun, sahip olduğu ve her gün biraz daha kaybettiği o muhteşem zenginliği bir daha bulamayacağı çok açıktır. Bir daha geri getirmemizin olası olmadığı kültürün en önemli özelliklerinden biri de maalesef dönüşmesidir. Günümüz dünyasında giderek güçlerin sınındığı ve büyük kayıpların yaşandığı dönemde bunun farkına varılır mı bilinmez ama tarihin derinliklerindeki müziği anlamaya çalışmamızın belki de bir farkındalık yaratır umudunu taşıyarak, kaybolmuş değerleri incelemenin yararlı olabileceğini düşünebiliriz. Müziğin tarihin derinlerindeki izlerini ararken binlerce yıllık geçmişi ile bağ kurabilir ve geçmişi anlamada çok önemli yararlar sağlayabiliriz. Geçmişi bilmek bugünü doğru anlamamızı ve gelecek için güvenilir planlar yapmamızı sağlayabili

TÜRK MÜZİK TARİHİ

İnsan düşüncesinin ürünü olduğu kadar duygusal bir deşarj yolu da olan müzik, yaratıldığı ortamla, çağın dünya görüşü ile, kısaca insan yaşamı ve toplumla, bütün diğer sanatlar gibi sıkıca bağlıdır. Müzik yoluyla bir yandan günlük yaşamın üstüne çıkıp güç kazanırken, bir yandan da birlikte yaşamının kurallarını öğreniriz.

İnsana, bütün sanatlardan daha büyük bir kolaylık ve etkileme gücüyle ulaşan müziği “seslerle düşünme, sesler aracılığı ile yaşamı duyumsama ve geliştirme yolunda insan gerçeğinin, bütün ilişkileri içinde, araştırılması ve aktarılması sanatı” olarak tanımlayabiliriz. Bu arayışta en çarpıcı amaç, insanı korumaktır. Bu koruma işlevi bugün artık somut olarak görülen ve hemen kavranabilen bir özellik değildir.

Müzik, matematiksel bir mantık, disiplin, zamanı kullanma, susma, dialog kurma, hareket etme ve ilişkiler sanatıdır da...

Yalnızca sınırlı bir bölümünü sesler ve gürültüler halinde kavrayabildiğimiz titreşimler, doğanın en belirgin kanıtıdır. Normal yapıda her insan, işitme ve müzikle ilgili yetilerden

kendi payına düşeni almış olarak doğar. Müziği, varlığına, aldığı eğitime, ırkına, yaşadığı çağa göre üretir.

Müzik malzemesi, insan doğmadan milyonlarca yıl önce hazırды. Çünkü doğa, sonsuz bir “sesli malzeme”dir. Gök gürültüsü, yer kayması, yer sarsıntısı, suyun akışı ve çalkantısı, havanın dar boğazlardaki hareketi gibi olaylar, doğadaki sayısız sesler ve titreşimlerden bir bölümünü oluşturur.

Kapalı ilkel toplumların incelenmesi yoluyla ilk insanların müzik eğilimleri ve üretimleri hakkında yaklaşık bilgiler edilebilmektedir. Bu, geçmişin örtüsünü kaldırmamanın bir yoludur ve oldukça güvenilir bir yöntemdir. İlk insanlar gök gürültüsünde doğa üstü güçlerin simgesini, fırtınanın uğultusunda kötü ruhların sesini, denizin sakin görüntüsünde ya da patlamasında tanrıların iyiliğini ya da öfkesini buluyorlardı. Yankı bir çeşit kehanet, vahşi hayvanların sesleri bilinmeyen habercisi olarak algılanıyordu. Böylece, insanlığın başlangıcında din ve müzik birbirine karıştı. Kısıtlı bir sözcük dağarcığına sahip olan ilkel insan gördüklerini adlandırılıyordu. Duygularını, içgüdülerini ve kutsal güçlere inancını anlatmak için hemen o anda kendiliğinden düzenlenir veren seslerden yararlanıyordu.

Giderek müzik, ninni ya da matem şarkısında olsun veya büyüyle karışmış bir törende olsun, ilkel insanın, bütün gereksinimlerine cevap verecek biçimde ve her alanda varlığına sıkıca girdi. Günümüze ulaşan bilgiler ile kapalı toplumların yaşamları incelendiğinde ilk insanın, hançeresinden kuş seslerine benzer tiz sesler, vahşi hayvan homurtuları gibi pes sesler çıkardığı ve bunları doğa karşısında güçlü olmak için kullandığı varsayılmaktadır.

Müziğin doğasında olan ses, böylece kullanılır hale gelmiş olmaktadır. Ritm ise, gelişmeye başlayan insanın, kutsal güçlere karşı kendini affettirme isteklerini açığa vurduğu ve doğa karşısında, kazanım coşkularını simgeleyen törenlerde ortaya çıkmaya başlamıştır. Güç kazanılmış bir avın çevresindeki kutlama törenlerinin, ava çıkmak için yapılan törenlerin dansla ilişkisi açıktır.

İnsandaki ritm duygusunu, “bir vuruş, bir gürültü ya da bağırsın tekrarı ve simetrisinden doğan haz” biçiminde tanımlayabiliriz. Doğadan aldığımız en kesin mesaj ritimdir kuşkusuz. Simetri, tekrar, düzenli tekrar, yankı... Görünüştaki dağınıklığa karşın her şey tamamen ölçülüdür. Gece ve gündüz, mevsimler, üreme, filizleme, çiçek açma, solma, yaşam ve ölüm...hepsi kesin bir disipline boyun eğer. Bu da insanoğluna, doğanın ve kendi mekanizmasının ritimlerle çevrili olduğunu kısa sürede kavratmıştır.

İlk insan, ayakları, elleri ve gırtlığı ile yarattığı ölçülü iskeleti giderek çeşitli seslerle doldurdu. Zamanla basınçlı hava sütununun tınısını buldu, onu bir tüp içinde titreştirmeye başladı. Delik bir öküz boynuzu, içi oyuk bir kamış ya da kemikten uyumlu sesler çıkarttı. Zengin üfleme çalgıları böyle doğdu. Avcılıkta kullandığı gerilmiş yayın çıkardığı ses, yeni bir çalgı ailesinin doğmasına neden oldu. Bundan sonra müzisyenler sesin ve tınının sınırlarını çözmeye uğraştılar.

İlkel insandan kavim yaşamına geçildikten sonra, müzik toplumsal yaşama da girdi. Her toplum kendi yaşam biçimine, değerlerine, inanç ve törelerine uygun müzik üretti. Kendi çalgılarını, ezgilerini, ritimlerini oluşturdu.

Türk müzik tarihi de kendi bünyesinde, kendine has ve kendi ürettiği biçimi ile genel müzik tarihi içinde yerini aldı. Türk müzik tarihi “hem Türk’lerin tarih boyunca müzik ile olan her türlü ilgisinin, hem de Türk müzik sistemi ile bu sisteme karışan her türlü müziğin teknik gelişmelerinin incelenmesi biçiminde tanımlanabilir.

İlk çağlardan itibaren Dünya’da gelişen ve yayılan Türk’ler, müzikteki ilerlemelerini gittikleri yerlere taşımışlar ve geliştirmişlerdir. Bugün Türk’lerle ilgisi olan tüm ulusların müziklerinde, Türk müziğinin etkisi görülmektedir. Bir çok batılı besteci, eserlerinde Türk motiflerini işlemiştir. Kısaca Türk müziği etkisine Asya, Avrupa, Orta Doğu ve Afrika’nın bir bölümünde rastlamak mümkündür. Ayrıca Türk’ler, nota ve müzik aletlerinin gelişmesine de öncülük etmişlerdir. Kemençe (ıklığ), tar, kopuz, saz, vurmali çalgılardan davul, tef, kudüm, kös vb. bunlara en iyi örneklerdir

TÜRK MÜZİK TARİHİ DÖNEMLERİ

Dönemleri 3’e ayırılır.

1- İlk Dönem. (İslamiyet’ten Önceki Dönem)

2- İslamiyet Etkisi Altındaki Dönem.

3- Bugünkü Dönem.

1- İlk Dönem (İslamiyet’ten Önceki Dönem)

Türk boylarının tarih sahnesinde görüldüğü Orta Asya’da ilk medeniyet izleri arasında, kopuz ve onun kullanılması ile, halkın yaşayışının ifade edildiği ezgilerin varlığı bilinmektedir.

Türkler İslamiyeti kabul etmeden önce Şamanizmin etkisinde kalarak (bazı Türk boylarında, Gök Tanrı inancı, Maniheizm ve Budizm inancı vardır.) dini görüşlerini yönlendirmişler, dini ayinlerinde müziği kullanmışlardır. Yuğ törenlerinde (yas günleri, ölülerinin arkasından yaptıkları törenler), toy ve şölenlerinde (yılın belli dönemlerinde hayvanları yedikleri törenler), müziği bir etkileme gücü, ruhsal boşalmanın bir aracı, eğlencelerinin bir parçası olarak kabul etmişlerdir. Ayrıca, devlet, millet birliğini oluşturan; savaşta orduya duygu veren, yürüyüş ve hareketini düzenleyen de ses ve ritim dir.

Elimizde pek fazla kaynak bulunmamasına rağmen Dede Korkut hikayelerinden, Orhun Anıtlarından Türklerin halk müziğinin günlük yaşamın içerisine girdiğini bilmekteyiz. Özellikle Dede Korkut’un günümüze kadar ulaşan hikayeleri bu konudaki en değerli hazine gibidir. Dede Korkut’un kitabında tasavvuf ve mistiklik aramak, hem güç ve hem de doğru değildir. Bununla beraber, İslamiyet’ten ve her türlü yabancı dinden arınmış, en eski Türk mitolojisinin birçok mith ve mythos’larını görmek ve duymak da mümkündür. Dede Korkut’a Türkmenler ve Orta Asya Türk’leri tarafından Korkut- Ata denmektedir. Kazakların kopuz ve tanbure, dombra gibi sazlarını bulan da Korkut Ata’dır.

Türk'lerin karşılıklı konuşmalarını bile kopuz yardımıyla yaptıklarına en güzel örnek, Dede Korkut'un "Salur Kazan'ı oğlu Uruz'un tutsaklıktan çıkardığı destan." da geçen şu şoylama olacaktır.

Ökçesin ökçesine kakdı. Kaburgasın karnına kavşurdu. Uyanın çekdi, ağzın ayırdı. Kafiri öldürdi, çökdi üzerine oturdu. Aydur: Mere kafirler kopuzum getürün, sizi ögeyin didi. Vardılar, kopuzu getürdiler. Eline alup burada soylamış görelüm hanum ne şoylamış;

Aydur:

Bin bin erdenerden yağı gördüm-ise öyünüm didüm

Yigirmi bin er yağı gördüm-ise yıylamadum

(Diye bu şoylama devam ediyor.)

Bu döneme ait en eski Türk karakteri taşıyan eser, Ural dağlarının doğusunda aranmış ve Çingiz Han'ın oğlu Cöçi'nin ölümüne neden olan "aksak kulan" veya "aksak yaban eşeği" adlı eser, en eski kög (yırlamak, Brockelmann'a göre melodi. "er kögledi": adam kendi kendine yırladı.) kabul edilmiştir. Kazak Türk'lerinin ağıtlarından "kör kızın şarkısı" yani "sokır kız eni" adlı bir yarı ağıt da çok eski karakterde bulunmuştur. Bu ağıtlar, her yeni ölen kişi için, sözleri biraz değiştirilerek söylenirse de, müzik sistemi ve melodileri çok eskilere dayanmaktadır. Eski Türk hakanlarının otağlarında ve ordugahlarında "9 kök" denilen bir müziğin, müzik takımlarınca her gün çalındığı ortaya çıkartılmıştır.

Halk müziğimizin yapıtlarından olan destan müziği ve destan müziğinin en önemli eseri Manas destanıdır. Manasçı denilen halk sanatçılarınca ve kerem ile okunan destan, halk müziğini bozulmadan koruyan, özü ve sözü ile zamanımıza getiren bir direktir. Köklerini ve konularını, tarihin derinliklerinden alan tarihi epik (historical epic) tipinde bir destandır. Destanın eski karakterlerini yaşatan söyleyişler, özellikle Kuzey-batı Asya'da yaygın görülür. Müzikal-şiir (musical-poetic art) sanatının en eski örnekleri ise Kırgız-Türk kültür çevresinde bulunmaktadır.

Kısıtlı sayıdaki kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında, müziğin günlük yaşantının vazgeçilmez unsuru olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak, bu dönemdeki müziğin yazıya dökülmemiş olması, hem nota ve hem de sözlerin günümüze kadar ulaşamamasına neden olmuştur.

Türk'ler kavimler göçüyle, gittikleri yerlere bu müziği taşımışlardır. Gök tanrıya yakarış, kahramanlık, savaş ve döğüşme, doğa bu dönemde işlenen en belirgin konulardır. Üzülerek belirtmem gerekir ki, öz kültürümüz olan halk müziği, SSCB dönemindeki asimile etme çabaları sonucunda, biraz da olsa zarar görmüş, yapay politik sınırlarla, Türk'lerin ilk zamanlarından beri oluşan kültürümüz ve bu kültürün oluştuğu çevre bölünmeye çalışılmıştır.

2.İslamiyet Etkisi Altındaki Dönem

M.S.925'lerde batıya yönelen Türk boyları, Karahanlılar'dan başlayarak İslamiyet'i kabul etmeleri ile yaşama şekillerinde ve kültür yapılarında değişimler göstermeye başlamışlardır. Toplum yaşamındaki bu değişikliğin müziğe yansması da kaçınılmaz olmuştur. Müzik yapılarında bir değişim olmamasına karşın, sözlerde dinin etkisini görmek olağandır. Ancak sözlerde, sert ve katı dindarlığın karşısında hoşgörölülüğü, Tanrı sevgisini görmek mümkündür Halk müziğinin başlıca türlerinden sayılan Kitap Ölüngü (kitap şarkıları)de, daha çok ilahiler ve Kur'an okumaları ile ilgili müzik ve dizi şekilleridir.

Ozanlar bu dönemde de eski sadeliklerini ve üsluplarını sürdürmüşlerdir. Ortaçağ Avrupa'sında şiir ve müziğin gezgini olan trouver ve troubadour geleneğine karşıt biçimde soyluları ve zenginleri bu işe sokmamışlar, ancak halktan büyük saygı görmüşlerdir. Soyluluk ve zenginlik, şiirde müzikte kalmıştır. Sazlarını ustalıkla çalmaları yanında Türkçe'yi iyi kullanmaları, halk müziğine unutulmaz eserler kazandırdığı gibi, halk edebiyatına da sayısız eser katmalarını sağlamıştır. Yüzyıllarca usanmadan gezip dolaşan halk ozanlarımız, hem bu müziği yaygınlaştırmışlar, hem de unutulmamalarını sağlamışlardır. Bu yolculukları sırasında gezginin bir tek yoldaşı vardır. Saz.

Her ne kadar ozanların şiirleri elimize ulaşmış ise de, ezgiler yakıldıkları dönemde notaya alınmadığından, unutilan ezgilerin, elimizdekilerden çok olma olasılığı bir hayli yüksektir. Ezgilerin anonim özellik taşıması, halk içinden gelen yaratıcılığın, kuşaktan kuşağa aktarılması, geleneğin güçlendirilmesi anlamını da taşımaktadır.

Bu çağdaki aşıklar halk müziği geleneklerini devam ettirmişlerdir. En önemli aşıklar;

Aşık Paşa (1272-1332), hem hece, hem aruz ölçülerini kullanarak divan ve halk şiirinin başlangıçtaki örneklerini yaratmıştır. Divan şiirinde Mevlana'nın, halk şiirinde ise Yunus Emre'nin etkisinde kalmıştır. Türkçe'ye gönülden bağlıdır ve halk dilini savunmuştur.

Doğum Tarihi bilinmeyen, ancak 1404 yılında Halep'te öldürülen Nesimi, ezgilerinde kendine özgü mistik duyusu, çoşkulu bir şiirsellikle işlemiştir.

Bazı şiirlerinden 1398'de doğduğu, Edirne ve Filibe gibi Balkan diyarlarında gezdiği anlaşılan 15.yy. ozanı Kaygusuz Abdal, gerçek üstü zıtlıklarla, hiciv öğelerine yönelmiştir. Ona göre, "Kelebek buğday ekmiş", "Sivrisinek buğday biçmeye başlamış", "Ergene'nin köprüsü susuzluktan bunalmış"tır.

Ölümü 1560-1570 yıllarında olan Pir Sultan Abdal, ezgilerinde ve şiirlerinde, mistik görüşlerini güçlü tekniğiyle birleştirerek, duyarlıklı bir lirizm yaratmıştır.

Şiirlerinden 3. Murat döneminde (1574-1595) yaşadığı anlaşılan Koroğlu, yalın bir dille gerçekçi bir şiir yaratmıştır.

Doğumu 1606, ölümü 1679 olarak tahmin edilen Karacaoğlu, halk ozanları geleneğinin en ünlü kişiliklerindedir. Şiirlerinin ve ezgilerinin değeriyle sivrilen Karacaoğlu, şiirlerinde genellikle kullandığı 6+5 ve 4+4 ölçülerinin tekdüze uyumuyla yetinmeyerek, ölçüyü belli etmeden zorlayan yeni sesler bulmuştur.

Yaklaşık 1785-1865 yıllarında yaşadığı sanılan Dadaloğlu, toplumsal çelişkileri toksözlü bir deyişle sergilemiş, öte yandan şiirsel incelik ve buluşlardan uzak kalmamıştır.

Erzurum yakınlarındaki bir köyde doğan ve 1860 yılında ölen Emrah, halk şiirinin yenilenen formları içinde değişik bir şiirsel anlatıma yönelmiştir.

Türk anası ninnileri ile uyutmuş kucağındaki bebeğini, bazı analar ise ağıt yakmış kaybolan çocuğunun arkasından. İşte bir türkünün hikayesi;

Bebek Ağıtının Hikayesi (Avşar Ağıtı Orta Anadolu)

Olay yaklaşık 350-400 yıl önce, Orta Anadolu'nun yüksek ve dağlık bölgesinde yaşayan Avşar aşiretlerinden birine aittir.

Günlerden birgün bir asiret beyinin oğlu ile başka bir aşiret beyinin kızı evlenir. Yedi sene çocukları olmaz. Aşiret beyinin oğlu bu evliliğin, bu beraberliğin mutluluk getirmediğini, buna gelinin neden olduğunu her fırsatta gelinin başına kakar. Kader bu ya, yedinci senenin sonunda gelin bir oğlan çocuğu Dünya'ya getirir. Aşiret çok sevinçlidir. Çocuk üç aylıkken aşiretin başka bir yere göç etmesine karar verilir. Gelin çocuğunu bir kilime sarıp, beşiğine yatırır ve bir mayanın üstüne yerleştirir. Aşiret bir gece yarısı Elmalı'dan yola çıkar. Elmalı dağının sık ve karanlık ormanları içinde yollarına devam ederlerken kötü bir tesadüf, çam dallarından biri zavallı yavrunun beşiğine takılır ve onu mayadan ayırır. Yavru, gecenin sessizliği içinde beşiğiyle çam dalına asılı kalır. Hiç bir şeyden haberi olmayan kafile, ertesi sabah obaya gelip konaklar. Meme vermek için yavrusunun yanına giden zavallı ana, yavrusunu bulamayınca çılgına döner. Döğünmeğe, yolunmağa başlar. Aşiret büyük bir üzüntü içine gömülür. Dayısı, amcasıyla birlikte geldikleri yoldan geriye dönerek yavruyu aramaya koyulurlar. Fakat ne çare ki bulamazlar.

3- Bugünkü Dönem

Kulaktan kulağa, kuşaktan kuşağa iletilerek ve tarih süzgecinden geçerek günümüze kadar ulaşan halk müziği, canlılığını devam ettirmektedir. Bu müziğin kökleşerek gelişmesinde ve yayılmasında, halk ozanlığı geleneğinin büyük bir katkısı vardır. 20.yüzyılın ilk yarısında da bu gelenek sürmüştür. Ancak sosyal yapının değişmesi, köyden kentlere göçler, iletişim araçlarının hızlı gelişimi, geleneksel toplum biçiminden yeni toplum biçimlerine geçiş vb. etkiler, bu geleneği etkilemiştir.

Bu dönemdeki en olumlu gelişme ise, Türk Halk Müziğinin bilimsel olarak incelenmeye başlanması denebilir. Tarihsel süreç içerisinde hep var olan halk müziği, halkbilimci ve etnomüzikologlarca daha yeni incelenmeye başlamıştır.

Türk toplumunun yaşamına damgasını vurmuş ve toplumsal yaşama yön vermiş günlük, sosyal, ekonomik, kültürel ve tarihsel olaylar başta olmak üzere, çeşitli gelenek, görenek, inançlar ve benzeri olguları konu edinmesi açısından, Türk Halk Müziği kültürümüzün önemli yapı taşlarından. Bu özellikleri ile halk müziğimiz, ilişkili bulunduğu tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, edebiyat, folklor, hukuk, felsefe, kültürel antropoloji, başta

olmak üzere, çeşitli bilim dalları açısından incelenmesi ve analizi gerekli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Halk müziği üzerinde, yukarıda belirtilen özellikler göz önüne alınarak yapılacak bilimsel ve kollektif çalışmalar, Türk toplumunun duygu, düşünce, zevk, estetik ve felsefesi ile genel karakteri hakkında son derece sağlıklı ip uçları verecektir.

Bu nedenlerle geleneksel değerlerden kan alan, çağdaş bir kültür yaratma süreci içinde, halk kültürünün diğer unsurları gibi halk müziğinin de derlenmesi ve araştırılması kaçınılmazdır.

İlk derleme çalışmaları 1925 yılında, İstanbul Belediye Konservatuarı tarafından, her ilin Milli Eğitim Müdürlükleri aracılığıyla başlatılmıştır. Bu derlemeler yöntem açısından sakıncalı bulunduğundan, 1926 da Darülelhan derlemeleri başlamıştır. Türk Ocakları ve Halk Evleri de, derleme çalışmalarında önemli katkılar sağlamıştır. Günümüzde de devam eden derleme çalışmalarına TRT kurumu da katılmış ve büyük bir arşiv kurulmuştur. Bu derleme çalışmalarının en büyük katkısı, unutulmaya yüz tutmuş eserlerin notaya dökülmesi ve gelecek kuşaklara aktarılmasıdır.

Kitle iletişim araçlarının gelişimi, bir yönden olumlu etkiler de sunmuştur. Radyonun kurulması ile türkülerin yayılması hızlanmış, yöresel sanatçıların kendi dil ve çalgıları, diğer yörelerce de tanınmaya başlamıştır. Televizyonun yaygınlaşması ve Türk Halk Müziği programlarının yayınlanması işitsel zenginlik yanında, görsel öğelerin de tanınmasını sağlamıştır. Örneğin, bir yörede yapılan kına gecesinde, hem o yörenin kına gecesi türküleri, hem bu türkünün oynanması ve hem de folklorik değerleri aynı anda tanıtılabilir, öğrenilebilir olmuştur.

Bu dönemin başka bir özelliği de, tek kişilik çalış ve söyleyiş olan ozan geleneği yanında, toplulukların kurulup, kurumsal yapıya da dönüştürülmesidir. 1940 yılında Muzaffer Sarısözen tarafından kurulan halk müziği topluluğu (Yurttan Sesler), ilk olma özelliğini taşımaktadır. İstanbul Belediye Konservatuarı, 1950 yılından bu yana çalışmalarını sürdürmüştür. Akademik olarak ise, 3 Mart 1976 da İTÜ Türk Müziği Devlet konservatuarı eğitime başlamıştır. Günümüzde ise bir çok üniversitenin Türk Halk Müziği bölümü bulunmaktadır. Büyük illerin bir çoğunda, Kültür Bakanlığının halk müziği toplulukları kurulmuştur. Son 3-4 yıl içerisinde Türk Halk Müziği'ne artan ilginin nedenlerinin başında, bu kurumsallaşmanın önemli katkısı, yadsınamaz bir gerçekliktir.

Tek seslilik geleneğinin yanında, Türk Halk Müziği'nin çok seslendirilmeye başlaması da, bu dönemin başka özellikleri arasında yerini almıştır. Bu düşünceyi Ziya Gökalp (1876-1924), "Halk Müziğimiz bize birçok melodiler vermiştir. Bunları toplar ve batı müziği kurallarına göre armonize edersek, hem milli, hem de Avrupalı bir müziğe sahip oluruz.", Atatürk ise, (30.11.1929 günü Alman tarih yazarı Emil Ludwig'le konuşmasında) "Bizim gerçek müziğimiz Anadolu halkından işitilebilir", (1.11.1934 TBMM'nin açılışında) "Ulusal, ince duyguları, düşünceleri anlatan; yüksek deyişler, söyleyişleri toplamak, onları bir gün önce, genel son müzik kurallarına göre işlemek gerekir. Ancak, bu güzeyde Türk ulusal müziği yükseltilir, evrensel müzikte yerini alabilir" diyerek, düşünsel temellerini atmışlardır. Bu bağlamda bugünkü Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın temeli olan İstanbul'da ki

Muzikâyı Hümâyun, 1924 yılında Ankara'ya taşınıp, Riyaseti cumhur Mûsikî Heyeti'ne dönüştürüldü.

Batı armoni kuralları ile halk müziği ezgileri işlendi. Ancak Kemal İlerici, Türk Müziğinin kendi armoni sistemine sahip olduğunu ve bu armoni sistemi ile çok seslendirilebileceğini kanıtladı.(Ancak, sanat müziği ile halk müziği bu sistemde iç içe ele alınmıştır.) Kerem'i ana dizi kabul etti.

Türk Halk Müziği, son zamanlarda pop müzik tarzı ile de işlenmeye başlamıştır. Bu denemelerin hepsi saygı ile karşılanmalı ve gelişmenin ancak böyle olabileceği unutulmamalıdır.

Dönemin ozan geleneğinin en büyük ismi Aşık Veysel'dir. (1894-1973) Dilindeki sadelik ezgilerine yansımıştır. Türk insanındaki efendiliği, mertliği, ruh inceliğini satırlara dökmüştür. İnsan, yurt, doğa sevgisini şiirlerinde ön plana çıkartmış, toprak sevgisini temel bir öğe olarak kabul etmiştir. Karanlık dünyasının ak düşüncelerini, candan dostu olan sazı ile süslemiştir.

KLASİK TÜRK MÜZİĞİ TARİHİ

Klasik Türk müziği tarihsel açıdan altı döneme ayrılabilir: *oluşum dönemi*, *dönüşüm dönemi*, *klasik dönem*, *son klasik dönem*, *romantik dönem* ve *reformist dönem*. 10. yüzyılda yaşamış olan Farabi'den Timurlenk'in öldüğü 1405'e kadar geçen süre, Türk müziğinin nazari (teorik) yönleriyle açıklandığı ve yazıya aktarılmaya başlandığı *oluşum dönemini* kapsamaktadır. Bu dönemin sonlarına doğru, çok meşhur bir üstat olan Abdülkadir Meragi, bir sonraki *evrenin* tohumlarını atmış, Türk müziğine yeni bir yön vermiştir. Bunu takiben, 16. yüzyılın başından Yavuz Sultan Selim'in tahta çıktığı 1512'ye değin; anlatılageldiği şekilde, Türk müziğinin ses perdeleri ve makamları üzerinde birtakım nazari değişiklikler yapılmıştır. Bu dönem, *Diyar-ı Rum'un* ve Balkanlar'ın üzerinde Mevlevihanelerin yapıldığı, İstanbul'un fethedildiği, Bizans İmparatorluğu kalıntıları arasına Enderun saray okulunun kurulduğu, kökleştiği ve Orta Asya'dan Ali Şir Nevai, Hüseyin Baykara, Ali Kuşçu, Şadi gibi Bilim adamlarının İstanbul'a cezbedildiği bir *dönüşüm dönemi*, keza bir nevi *Rönesans* olarak görülmektedir.

Klasik Türk müziği; Orta Asya, Selçuklu ve özellikle Osmanlı uygarlığının bir ürünü olarak, pek çok milletin müziklerini etkilemiş, onların müziğini de kendi potasında eritmiştir. Bunun bir sonucu olarak, klasik musikî, gerek makam sayısı ve anlayışı, gerekse formlar ve usuller bakımından zengin bir müzik türü olmuştur. Bunun ardından, 15. yüzyılın başından IV. Murat'ın öldüğü 1640'a dek, doğuya düzenlenen seferler sayesinde, Osmanlı sarayında, Ortadoğu'dan getirilen müzik ve sanat adamlarının faaliyet gösterdiği bir dönem yaşanmıştır. İtri'den (1640-1712) 1730'a kadarki zaman diliminde, Avrupai Barok ve Rokoko etkilerin Osmanlı sarayına nüfuz ederek, zamanının doğu kültürüyle apayrı bir sentez oluşturduğu *klasik dönem* süregelmiştir. 1730'dan İsmail Dede Efendi'nin 1846'daki ölümüne dek uzanan

dönem ise *son klasik dönem* olarak adlandırılmaktadır. Tanzimat Fermanı'nın ilan edildiği yıllardan (1839) 2. Dünya Savaşı'nın sona erdiği 1945'e kadar süren akım da *romantik dönem* olarak anılmaktadır.

KLASİK TÜRK MÜZİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Kendi tarihi gelişimi içerisinde, saray, tekke ve medreselerden destek görmüş, kısmen de olsa zümre müziği diyebileceğimiz Klasik Türk Müziği'ni, "tarihi süreç içerisinde tek sesli olarak gelişen, yenilenen; kendine öz makam, usul ve tekniğe sahip, sesli ve sözlü Türk Sanat türü"dür diye tanımlayabiliriz.

Bugün üzerinde çok tartışılan bir sisteme sahiptir ve yaklaşık adları belli olmayan 600 makamı bulunmaktadır. Hüseyin Sadettin Arel, 498 Klasik Türk Müziği makamının adlarını belirlemiştir. Bugün bunlardan bir çoğunun örneği kalmamıştır. Bir dönem çok tutulan makamlar, bu gün önemlerini yitirmiş kullanılmaz olmuştur.

İzleri, Türklerin gittiği tüm coğrafya da görüldüğü halde, bazı batılı müzikologlarca (Riemann) Arap müziği olarak kabul edilmiştir.

Tarihi gelişimi konusunda da farklı görüşler ortaya atılmış ve İlk Bilimsel, İlk Klasik, Son Klasik ve Yeni Klasik olarak adlandırılan teorik dönemlere ayrıldığını söyleyenler olduğu gibi, Oluşum Dönemi, Gelişim Dönemi, Doruk Dönemi, Değişim Dönemi, Atılım Dönemi, Yeni Dönem diye sınıflandıranlarda vardır. Burada Ercüment Berker'in adlandırdığı ve dönemlere ayırdığı şekliyle inceleyeceğiz. Bu dönemler;

1-Hazırlık ve Oluşma Dönemi

2-Klasik Öncesi (Preklasik) Dönemi

3-Klasik Dönem

4-Neoklasik Dönem

5-Romantik Dönem

6-Reformist Dönem dir.

1-Hazırlık ve Oluşma Dönemi

Bu döneme ait bilgilere eski Çin kaynakların da rastlanmıştır. Maurice Courant'ın, eski Çin yazmalarından topladığı metinlere dayanarak, Orta Asya Türklerinin müziğe hizmetlerine ait bilgilere rastlamış, bunların Çin kültür tarihi açısından önemli olduğu kadar, Klasik Türk Müziği tarihi açısından da önemli olduğu vurgulanmıştır.

Bu eserde, Han ve Hun devirlerinin Türk Hanedanları saraylarında ve hatta Çin haricinde kalan Kaşkar ve Buğara gibi kültür merkezlerinde, İslamiyet'ten önceki müzik kültürünün seviyesini gösteren belgelere yer verilmiştir. Bu sayede Klasik Türk Müziği Tarihini milattan önce ki asırlardan başlatmanın ve Yüksek Orta Asya kültürünün oluşmasında Türklerin oynadığı rolü saptamanın ve yine bu etnografik malzeme sayesinde İslamiyet'ten önce Türk saraylarındaki müzik toplulukları, Türk askeri mızıkası ve bir çok eski Türk sazları hakkında fikir sahibi olmanın mümkün olduğu ileri sürülmüştür.

Ancak zamanımızda önemini sürdüren ananevi Klasik Türk Müziğinin, 10. Yüzyıl da Horasan-Türkistan Türkleri'nin İslamiyet'i kabullerinden sonra, Batı Türkleri'nce geliştirildiği, Türklerin geçtiği ve yerleştiği çevrelerde etkileşimde bulunduğu, ancak diğer müziklerin üzerinde daha kapsamlı etkiler bıraktığı anlaşılmaktadır.

Böylece bize ulaşan Klasik Türk Müziğine ait bilgiler XIII. Yüzyıldan başlamaktadır.

13. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da, Mevlevi tarikatının kurucusu Mevlana Celalettin Rumi (1207-1273) Türk kültür hayatına, etkileri zamanımıza kadar ulaşan hamle kazandırmıştır. Mevleviliğin müziğe önem vermesi ve Mevlana'nın oğlu Sultan Veled'in (1226-1312) güçlü bir besteci olması, bu müziğin verimini, etkinliğini arttırmıştır.

Bu yüzyılda Azeri Türkleri'nden müzikolog ve besteci Urmiyeli Safiyüddin, Türk Müzikolojisinde ilk kaynak olarak kabul edilen Şerefîye isimli eserinde Klasik Türk Müziği sistemini ve esaslarını ortaya koymuştur.

Sir C. Hubert Parry, Safiyüddin'in fizik ve matematik kurallarıyla açıkladığı Türk dizisini "düşünülmesi bile son derecede mükemmel ses dizisi" olarak değerlendirmiştir.

Klasik Türk Müziğinde elimize ulaşan en eski eserler, Safiyüddin'in Semel usulündeki Nevruz bestesi, Sultan Veled'in Acem Devri denilen Devr-i Kebir usulündeki Acem Peşrevi ve Sengin-Semai usulündeki 3 hanelik Irak Saz Semaisidir.

Safiyüddin'in Kitabü'l-Edvâr'ından Nevruz Remel Beste

Yukarıda örneği sunulan notalar, Ortaçağ Türk müzikologlarının kullandıkları Ebcet notasıdır. Ebcet notasında her harf veya harf gurubu, bir sese karşılık gelmektedir. Seslerin uzatılma kıymetleri ise harflerin altına konulan rakamlarla gösterilir.

Klâsik Ebcet adı verilen bu sistemde sesleri gösteren harfler aşağıdaki gibidir.

Klasik ebcet notası dışında, diğer bestekarlarda farklı ebcet notaları kullanmışlardır.

Oluşumun temellerinin atıldığı bu dönem, 14. yüzyıl sonlarına kadar devam etmiştir.

2-Klasik Öncesi (Preklâstik) Dönemi

14. yüzyılın sonlarından başlayarak 18. Yüzyıl başlarına kadar uzanan bir süreçtir. Bu süreç içerisinde Yıldırım Beyazıt'tan (1389-1402), II. Murad'a (1421-1451) kadar tahtta kalan padişahlar, Osmanlı padişahlarının ilk bilgin ve sanatkarları olarak, büyük bir kültürel ve entelektüel faaliyet göstermiş, sanat çalışmalarını desteklemişlerdir.

Klasik Türk Müziği alanında kapital eser olan Hıdır ibn Abdullah'ın Edvar'ı; Mercimek Ahmed'in Kaabus-name'si, Bedr-i Dilşad'ın Murad-name'si, Abdülkaadir'in Kenzü'l-elhan isimli eserleri, II.Murad'ın emir ve desteği ile yazılmıştır.

Bu dönemin en önemli olayı, Klasik Türk Müziği tarihine Büyük Hoca olarak geçen Abdülkaadir Meragi'nin (1399-1435) var oluşudur. O, yapıtlarında Klasik Türk Müziği'nin klasik kuramına ve o dönem İslam Müziği'ne ilişkin çok değerli bilgiler verdiği gibi, Kenz'ul Elhan (Ezgiler Hazinesi) adlı yapıtında yüzlerce Klasik Türk Müziği yapıtını ebce notasıyla yazmış ve gerçek bir müzik hazinesi bırakmıştır. (Ancak bu eser şu anda kayıptır ve bulunduğu önemli bilgilere ulaşılmış olacaktır.) Bir çok eser bırakan Abdülkaadir, bu eserlerinde çok değerli bilgiler vermiştir.

Ladikli Mehmet Çelebi'nin yazdığı Fethiye ve Zeynü'l Elhan adlı eserleri, 15. yüzyılın önemli yapıtlarıdır.

Abdülkadir Merâgî'nin Makâsidü'l-Elhân'ından bir sayfa (kendi el yazısı)

16. yüzyılda bestecilik alanında gelişme gösteren Klasik Türk Müziği, müzik bilim alanında herhangi bir varlık gösterememiştir. Bu yüzyıldan elimize Beste-i Kadim denen düğah, hüseyni, pençgah makamlarından üç mevlevi ayin-i şerifi, en eski eserlerdir ve bestecileri bilinmemektedir.

17. yüzyıl klasik öncesi dönem içinde özellikle bestecilik çok büyük bir gelişim göstermiştir.

Ali Ufkî'nin Mecmua-ı Sâz ü Söz'ünden bir sayfa. (Kendi el yazısı)

Polonya asıllı Ali Ufkî -veya Ufûkî -Bey (Albert Bobowski 1610-1675?), 1650 yılında yazdığı "Mecmua-i Sâz ü Söz" adlı eserinde sağdan sola doğru yazılan özel bir Batı Müziği nota sistemiyle 150 kadar eser yazarak (türkü, varsağı ve yelteme) yayınlamıştır. Bu eser, Batı notasının Türk Müziğinde kullanıldığı ilk örnek olmuştur.

Prens Dimitri Kantemir yani Kantemiroğlu geliştirdiği nota sistemi ile 300 dolayında peşrev ve saz semaisi'nin belgelenmesini sağlamış, yazdığı İlmü'l Mûsikî ala Vechil Hurufat adlı eseriyle dönemine ait makam ve usuller hakkında geniş bilgiler vermiştir

Kantemiroğlu Edvâr'ından İbrahim Ağa'nın Irak Sazsemâîsi

Klasik öncesi döneminin ünlü bestecileri arasında, Hatib Zakiri Hasan Efendi, Hafız Post, Gülşeni Şeyhi Ali Şir ü Gani, Buhurizade Mustafa Itri Efendi, Recep Çelebi, Eyyübi Mehmet Çelebi, Solakzade, Köçek Mustafa Dede, Seyyit Mehmed Nuh Efendi sayılabilir.

3-Klasik Dönem

Bu dönem Itri'den(1640-1712), Hammamizade İsmail Dede Efendi'ye (1778-1846) kadar olan zaman sürecini kapsar.

Itri'nin üstün bestecilik gücüyle atılım yapan Klasik Türk Müziği, Lale Devri'nde çok parlak, şen, şuh saz ve söz eserleri kazanmıştır. Itri Klasik Türk Müziği tarihi içerisinde en ünlü kişisi olarak kabul edilmiştir. Güçlü şairliği yanında aynı zamanda dönemin ünlü bir hanendesidir. Nühüft makamındaki Tevşih ile Segah makamındaki Mevlevi ayini ve Mevlevi Nat'ı Klasik Türk Müziğinin en olgun eserlerindedir.

Yüzyılın başında, 2.Mustafa ve 3.Ahmet'in bazı ilahiler yazdığı ve bunların bir kısmının bestelenerek tekkelerde okutulduğu bilinmektedir.

Klasik dönemin en önemli olayı ise 3.Selim'in taht'a geçmesidir. 3.Selim (1789-1807) 18 yıllık saltanat sınırlarını aşan dönemi içinde bir ekol yaratmıştır. Şeyh Abdülbaki Nasır Dede onun emri ile ebcet notasını gününe uyarlamış ve yüzlerce eseri Tahririye adlı yapıtında toplamış ve bu eserlerin yok olmalarını önlemiştir.

Ermeni asıllı bir müzikolog olan Hamparsum Limonciyan da (1768-1839) Nâsır Abdülbâkî Dede ile aynı dönemde, yine Sultan 3.Selim'in isteği üzerine bir nota yazım sistemi geliştirmiştir. Bestekârlar ve icrâcılar tarafından çok ilgi gösterilen bu sistem, son zamanlara kadar yoğunlukla kullanılmıştır. Günümüzde dahi bilinen ve kullanılan bu sistem, Ortaçağ Avrupa'sında kilise ve manastırlarda müzik yapılırken, ezginin iniş-çıkışlarını göstermek amacıyla güftelerin üzerlerine konulan işaretlere (neum) benzeyen 7 işaret üzerine kurulmuştur.

Hamparsum Nota Alfabeti

Hamparsum Nota alfabeti ile yazılmış bir örnek eser.

3.Selim'in Nizam-ı Cedid (Yeni Düzen) adını verdiği Osmanlı İmparatorluğunu her alanda yenileştirme hareketi Klasik Türk Müziğini de etkilemiştir. Kendisine ait 14 makam icat etmiştir.

Bu dönemin bir başka önemli olayı ise 2.Mahmut'un Vak'a-ı Hayriye denilen ıslahat hareketlerinin Türk Müziğine olan yansımalarıdır. Batı ile tanışan besteciler (Şakir Ağa, Dede Efendi, Emin Ağa gibi) batı müziği etkisinde eserler vermişlerdir. (Dede Efendi'nin Gülnihal adlı eseri ilk örnek olarak gösterilir.)

Bazı müzikologlar Türk Halk Müziği ile Klasik Türk Müziğinin, 3.Selim ekolu ile birbirinden ayrıldığını iddia etselerde; Halk Müziğinin yapısı, dili, sazları, işlediği konuları, yayılış biçimi, anonim olması gibi özelliklerinden dolayı Klasik Türk Müziği içersine sokulamayacağı kanısını taşımaktayım.

4-Neoklasik Dönem

Hem klasik hemde neoklasik dönemde gösterilebilen Dede Efendi (1778-1846) ile başlayan bu dönem, Hacı Arif Bey'e (1831-1884) kadar olan süreci kapsar. Ünlü besteciler, klasik

kurallardan yavaş yavaş ayrılarak büyük formlarda eser verme yerine, küçük formlarda ve özellikle şarkı formunda eserler vermeyi tercih etmişlerdir.

Hammamizade İsmail Dede Ayin-i Şerif'den, Kar'dan, Köçekçeye kadar geniş bir yelpazede eserler vermiş, 500'den fazla bestesinden 276'sı zamanımıza ulaşmıştır. Dede Efendi, Itri'den sonra Klasik dönemlerin en büyük bestecisi sayılır.

19.yüzyılın ikinci yarısında, özellikle dinsel müziğin en olgun yapıtlarını oluşturan Na't ve Durak'ların, Salat'ların, Savt'ların, Gülşeni Savtları'nın yavaş yavaş kaybolduğunu görüyoruz.

Neoklasik dönemin diğer bestecileri; müziği 3.Selim'den öğrenen ve zamanımıza 23 şarkısı, bir marş'ı, bir divan'ı ve bir tavşanca'sı ulaşan 2.Mahmut (1785-1839), Tanburi Hacı Numan Ağa (1750?-1834), Dede Efendi'nin seçkin öğrencisi Dellalzade İsmail Efendi (1797-1869), yine Dede Efendi'nin öğrencisi Zekai Dede Efendi (1825-1897), Tanburi Ali Efendi (1836-1902) ve Neoklasik dönemi bitirip, Romantik dönemi başlatan büyük şarkı bestecisi Hacı Arif Bey'dir.

5-Romantik Dönem

Hacı Arif Bey'den, Hüseyin Saadettin Arel'e (1880-1955) kadar yaklaşık yarım yüzyılı kapsayan Romantik dönem, bir süre için klasik müziğin yasaklandığı dönem olma özelliğine sahiptir.

Gelişen uygarlığın, insanın sanata ayıracak zamanı kısıtlaması ve beğenilerin değişimi sonucunda, bestecilerin büyük formları bırakıp, 3.Selim zamanından beri işlenen, geliştirilen şarkı formunu ve küçük formları kullanmalarını getirmiştir. Besteciler halka daha yakın eserler vermeye, eserlerinde, duygusal içtenliğe ve yüceliğe, milli ve geleneksel özellikler taşıyan eserler vermeye başlamışlardır.

Kişisel çabaların önde olduğu dönem özelliği taşımaktadır. Çünkü resmi öğretimden kaldırılmış olması, okullarda tamamen batı tarzı eğitime yönelmiş olunması, bu sonucu doğurmuş sayılabilir.

Rauf Yekta (1871-1935), Hüseyin Sadettin Arel (1880-1955) ve Dr. Suphi Ezgi (1869-1962) kişisel çalışmaları ile Türk müzikolojisi üzerindeki çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Rauf Yekta'nın Türk Müziği konusundaki yazdığı bilgiler, ilk kez batı ansiklopedilerinde yer almıştır. Arel ve Ezgi'nin bir ekol olduğunu savunan bir görüş olduğu gibi bu ekolu sakıncalı bulan müzik bilimcileri de vardır. (örneğin Yalçın Tura gibi)

Hacı Arif Bey, Şevki Bey, Nikoğos Ağa, Tanburi Ali Efendi, Hacı Faik Bey, Tanburi Cemil Bey, Saadettin Kaynak, Münir Nurettin Selçuk, Yaseri Asım Ersoy, Selahattin Pınar, önde gelen besteciler arasında sayılabilir.

Bu dönemin başka bir özelliği de, Tanburi Cemil Bey'in saz icrasında bir okul yaratmış olmasıdır. Onun etkisi yaşadığı dönem kadar, daha sonraki dönemlerde de görülmüştür.

6-Reformist Dönem

Hüseyin Saadettin Arel den günümüze kadar olan dönemi kapsayan, bir çok neden den dolayı geri planda kalmış olan Klasik Türk Müziği'nin, gerek resmi ve gerekse resmi olmayan kurumsallaşmanın yaşandığı dönem olarak kabul edilebilir.

İlk olarak İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda ve daha sonra İleri Türk Mûsikîsi Konservatuvarı'nda dersler veren Arel, bir çok öğrenci yetiştirmiştir. Öğrencisi Ercüment Berker, İstanbul Üniversitesi Korosunda hocasının yöntem ve sistemlerini uygulamıştır. 1976 da gene Arel'in doğrudan ve dolaylı öğrencileri olan Aleaddin Yavaşca, Cüneyt Orhon, Cahit Atasoy, Necdet Varol, Halil Aksoy, Nevzat Sümer vb. ile İstanbul Türk Mûsikîsi Konservatuvarı'nın kuruluşunu gerçekleştirmişlerdir. (Bu kurum 1984 te İTÜ Türk Mûsikîsi Konservatuvarı olmuştur.) Bundan sonra diğer illerimizde de konservatuarlar kurulmuştur. Ayrıca, Kültür Bakanlığı bir çok ilde korolar kurmuştur.

Resmi olarak Nevzat Atlığ'ın kurduğu Devlet Klasik Türk Mûsikîsi Korosu 1976'da etkinliğe başlamıştır.

Bütün bu çabalar Klasik Türk Müziğinin yaygınlaşmasını da beraberinde getirmiştir. Bir dönem radyolardan da yasaklanan bu tür, artık günlük yaşamımızın içersine girmiş durumdadır. Bir gün dönemimiz de tarih olduğunda, o günün müzikologları, üzerinde çok tartışılan bir dönem olarak bu günü göstereceklerdir sanırım. Çünkü ses sistemi, tarihi, çok seslendirilip seslendirilemeyeceği bu günün müzikologlarınca üzerinde görüş birliği sağlanamamış konular arasındadır.

Sonuç olarak ister Türk Halk Müziği olsun, ister Klasik Türk Müziği olsun, tarih içersinden bu günlere kadar gelmiş, bugün geliştirilerek yarınlarımıza aktarmamız gereken, öz ve öz Türk Kültürü'nün birer ürünüdür.

3- GENÇLERİN OKULLARDAKİ SANATA KARŞI EĞİLİMLERİ

SANAT EĞİTİMİ

Sanat eğitimi, kişinin duygu, düşünce ve izlenimlerini anlatabilmek, yetenek ve yaratıcılığını estetik bir seviyeye ulaştırmak amacıyla yapılan eğitim faaliyetlerinin tümüdür.

Sanat eğitimi; kişiye estetik yargı yapabilme konusunda yardımcı olmayı amaçlarken, yeni biçimleri hissedip, eğlenmeyi ve heyecanlarını doğru biçimlerde yönlendirmeyi öğretir. Sanatçı yetiştirmeye değil; yetiştirmek durumunda olduğu her kişiyi, yaratıcılığa yöneltip,

onun bilgisel, bilişsel, duyuşsal ve duyuşsal eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Yaratıcı güç ve potansiyelleri eğitmek, estetik düşünce ve bilinci örgütlemek için çalışır.

Sanat, bireyin sosyal ilişkilerini ayarlamasını, işbirliği ve yardımlaşmayı, doğruyu seçme ve ifade edebilmeyi, bir işe başlayıp bitirme sevincini tatmayı, üretken olmayı sağladığı için gereklidir. Sanat eğitimi; gözlem yapma, özgün buluş ve kişisel yaklaşımları destekler, pratik düşünceyi geliştirir. Olayları, olmadan da beyinde gerçekleştirebilme gücünü artırır. Bireyin el becerisini geliştirir ve sentez yapmasına yardımcı olur.

Sanat eğitimi, güzel sanatların tüm alanlarını ve biçimlerini içine alan, okul içi ve okul dışı yaratıcı eğitimidir. Sanat eğitiminin amacı, yapılmış olanları yineleyen değil, yeni şeyler yapabilme yeterlilikleri olan insanları yetiştirmektir. Sanat, eğitim bilimindeki birikimin ürünü olan çağdaş görüşler; kişinin bir bütün olarak sanatı anlaması, öğrenmesi iletişim ve etkileşime girmesi ile yaratıcı etkinlikte bulunmasını içermekte ve böylece sanat eğitimi alanı yeni ve çağdaş bir nitelik kazanmaktadır.

Genel eğitim kapsamında sanat eğitimi, sanatların yasa ve tekniklerini kullanarak, bireye estetik kişilik kazandırmayı hedefleyen bir eğitim alanıdır. Sanat eğitimi sürecinde; algılama, bilgilenme, düşünme, tasarlama, yorumlama, ifade etme ve eleştirme davranışları, estetik ilkeler doğrultusunda sanatların dili kullanılarak edinilir. Bu eğitim alanında birey; resim, müzik, tiyatro, dans, şiir, öykü, roman, heykel, seramik, fotoğraf, yaratıcı drama, film, video gibi sınırsız sanat evreninden, kendine en uygun dili seçme şansına sahip olarak kendini ifade olanağı bulmaktadır.

AŞAMALARI

Sanatsal yaratma eyleminin özyapısı incelendiğinde, üç temel aşamadan oluştuğı görülür. Bu aşamalar sanat eğitiminin de temel aşamalarıdır. Eğitim sistemindeki sanat dersleri de bu düşünce ile ele alınmalıdır. Sanat, hem bilgi birikimi ve hem de deneyim olarak, okullarda öteki konu alanları gibi, kendi amaçlarını gerçekleştirmek için var olmalıdır.

Sanat eğitiminin amaçları saptanırken, sanatın öz değerlerinin, bireyin sanatsal ve kültürel gereksinimlerine olan katkısı dikkate alınmalıdır. Bu açıdan bakıldığında, sanatın yapısındaki aşamalar sanat dersleri için de geçerlidir. Bunlar;

1. Bilgilenme aşaması
2. Yaratıcı düşünme aşaması
3. Sanatsal anlatım aşamasıdır.

Sanat eğitimi bu üç aşaması ile bireyi zihinsel, duyuşsal, duyuşsal, ruhsal, sosyal, bedensel tüm özellikleri ile kavramakta; bu aşamaları yaşayan birey, birçok önemli, olumlu davranışı kazanırken, estetik bir kişilik de geliştirmiş olmaktadır. Sanat eğitimi, her yaş ve düzeyde insan için gereklidir; özel yetenek gerektirmez. İnsan; akli ve duyguları ile, özneliği ve

nesnelliği ile, gerçekliği ve imgelemi ile bir bütündür. Bu bütünlüğün korunması ve geliştirilmesi için eğitim sisteminde Matematik, Fen, Tarih, Dil gibi bilime dayalı derslerle, Edebiyat, Resim, Müzik, Tiyatro, Dans gibi sanat derslerinin dengelenmesi gerekir.

Özetle sanat eğitimi, yaratıcılığın ön planda tutulduğu, eleştirel düşünmenin geliştirildiği, her öğrencinin kişisel gelişimi ve eğilimleri paralelinde yönlendirilmeye çalışıldığı, güvenilir bir eğitim çeşididir.

Eğitimin her kademesinde yürütülecek çalışmalar, öğrencilerin yaratıcı düşünce güçlerini ortaya çıkaracak, onları kalıplara sokmayacak, özgürce kendilerini ifade edebilecekleri şekilde olmalıdır. Temel amaçları, çocuğu görmeye, aramaya, sormaya, denemeye, sonuçlandırmaya alıştırmak olan sanat eğitimi, eğitimin her kademesinde kesintiye uğramadan devam etmelidir.

SANAT EĞİTİMİNİN ÖNEMİ

Bir toplumun kültür düzeyini, o toplumun yetişmiş sanatçıların ve sanattan anlayan, değer yargıları gelişmiş kişilerinin çokluğu belirler. Bu nedenle, sanat, toplumların kültürel gelişimlerinin göstergesidir. Zaman zaman 'Batıda bunca yetişmiş sanatçıya karşın, bizde parmakla gösterilecek kadar azdır' diye hayıflanıyor. Bu alanda yeteneğimizin eksikliğinden mi? Yine bu alanda kültürel temelimizin olmayışından mı? Hayır; Yetenekli insanlarımızın varlığından hiç kuşumuz yok. Her zor koşulda varlıklarını uluslararası düzeyde kanıtlayan sanatçılarımız, hepimizin çok yakından tanıdığı yetenekli çocuklarımız bunun açık kanıtıdır.

Kültürel temelimize gelince; ülkemiz kültürel zenginliklerle dolu bir hazinedir. Müzelerimiz bu binlerce yıllık uygarlık yapıtlarıyla dolup taşar. Anadolu yine birbirinden güzel ve değerli el sanatı ve halk sanatıyla doludur. Öyle ise eksikimiz nedir? Eksikimiz, her bakımdan yeteneğine inandığımız insanımızı, yine her an iç içe olduğumuz kültürel temelimizle bir araya getirecek sanat eğitimidir. Geçmişte şu ya da bu alanda üstün yapıtlar ortaya koymuş olmamız bugün bizim için övünç kaynağı olsa da, içinde bulunduğumuz bugünkü kısır durumu bağışlatmaz. Kaldı ki, bütün bu kültürel ve sanatsal değerler yeni yaratımlara kaynaklık ettikleri sürece değerlendirilir ve tanınır. Sanat eğitiminin en önemli işlevlerinden biri de yaratıcılığı geliştirmesidir. Okullarda sanat eğitimi yaratıcılığın geliştirilmesinde en önemli çalışma alanlarından biridir. Gerçekte her ders kendi içinde yaratıcılığı geliştirici olmalıdır. Ancak, sanat eğitimi, gerek çalışma biçimi, gerek bu çalışmalarda kullanılan araç, gereç bolluğu ve gerekse öğrenciye sağladığı çalışma özgürlüğü nedeniyle kuşkusuz öteki dersler arasında çok önemli bir yere sahiptir. Sanatla, modern teknolojinin kaynaştığı çağımızda ise, yaratıcı insan yetiştirmede sanat eğitiminin önemini ve işlevini hiç azımsamamak gerekir. Sanat ayı zamanda mecazlar yoluyla anlatım ve anlaşma olanağı sağlayan ikinci bir dildir. Sanatın bu anlatımsal ve iletişimsel işlevi gençlerimizin çok öznel duygu ve düşüncelerine çıkış yolu sağlarken, onlara yalnız kendi kültürlerini değil, geçmiş ve çağdaş öteki kültürleri de tanıma ve öğrenme olanağı verir. Sanatın bu çok yönlü önemi ve işlevlerinden dolayıdır ki, eğitim içindeki yeri ne ihmal edilebilir, ne yadsınabilir ve ne de bir başka şeyle doldurulabilir.

GENÇLERİN SANAT EĞİTİMİ:

Bütün bu önem ve işlevlerine karşın, ister fen ve matematik ağırlıklı eğitim programları yüzünden olsun, ister sanat eğitimiyle ilgili yanlış görüş ve uygulamalardan olsun, bugün gençlerimize yeterli sanat eğitimi verdiğimiz söylenemez. Onları bu çok gerekli ve önemli uğraştan yoksun bırakmaktayız. Üzülerek söylemeliyiz ki, gençlerimizin özellikle bilim ağırlıklı zihinsel ve bir antamda bedensel yetilerinin gelişmesi için harcadığımız zamanı, emeği, parayı insanın bu en gereksinim duyduğu alandan, sanat eğitiminden esirgemişiz ve esirgemekteyiz. Bu durum bir çok nedenden kaynaklanmaktadır. Sosyo-ekonomik nedenler, eği- timimizdeki dersler arası önem ve ağırlık eşitsizliği, sanat eğitiminin kuram ve uygulamasında görülen çelişkiler gençlerin eğitimini olumsuz yönde etkileyen faktörlerden bazılarıdır.

Bu faktörleri okullara yansıyan biçimleriyle şöyle sıralayabiliriz:

- Seçmeli sanat eğitimi (Resim dersi)

Sanat eğitiminde önemli yanılgılarımızdan biri gençleri bu kadar önemli bir konuda eksik yetiştirmemizdir, Orta okullarda sanat eğitime ayrılan ders saati yetersiz, liselerde ise, bu ders seçmelidir. Gençlerin hemen yarısının sanat eğitiminden yararlanamamasının gençliğimiz ve dolayısıyla ülkemiz açısından kaybı çok büyüktür, Bu durumda yarı geleceğimizi sanat eğitiminden yoksun bırakıyoruz demektir. İki sanat dalından birini seçmek zorunda bırakılan öğrenci, eğer müzik seçmişse resim dersinden hiç yararlanamaz, Bu iki daldan birini seçmesi sanat eğitimi bakımından yeterli sanılır. Oysa, bu iki sanat dalından her birinin öğrenciye kazandıracakları ayrı değerlerdir. Bu eksiği sonradan tamamlamak kolay olmayacaktır. Çünkü, her yaşın bir öğrenme gücü, her şeyin de bir öğrenilme zamanı vardır. Bu yaşı ve bu gücü bir kez kaçırdık mi, sonradan eksiği tamamlamak, yanlışın yerine doğruyu koymak biçiminde olacaktır ki, bunun ilk öğrenmeden hem zor ve hem de verimsiz olacağı açıktır.

- Sınava hazırlık Eğitimimiz giderek 'Üniversitelere ve yüksek okullara girme sınavına hazırlık eğitimi' haline gelmiştir. Bu nedenle, okullarda sanata ayrılan süre yetersizliği, araç ve gereç eksikliğine bir de bu derse karşı önemsemezlik eklenmiştir. Gerçekte, sanat gençler tarafından sevilen, ancak, koşullar gereği ikinci plana itilen bir ders olmuştur. Böylece de, gençlerimiz belki daha yetenekli ve daha bilgili doktor, mühendis, öğretmen olmaktadır ama, görsel yetileri gelişmiş, estetik yargı gücüne sahip, kültür düzeyleri yüksek, sanatı anlayan, seven insanlar olmamaktadır.

- Sosyo-ekonomik nedenler. Anababalar çocuklarının ilerde kendilerine daha çok parasal olanak sağlayacak mesleklere yönelmelerini istemektedirler. Bırakınız bu konuda yeteneksiz diye dışlanan öğrencileri, yetenekliler bile bu nedenle sanatın dışına çekilmektedir. Böylece,

sanat ve sanatın dalları üniversitelere girişte de istenen, seçilen bir alan olmaktan çıkmaktadır. Oysa güzel sanatlar fakültelerini ve üniversitelerin sanatla ilgili öteki bölümlerini bu anlamda besleyen orta öğretindir. Biz öğrencileri sanattan mahrum etmekle kaynağı başından kurutmuş olmaktadır. Kaldı ki, sanatçıların yetişmesinde, yeteneklerin erken tanınıp yönlendirilmesi rastlantıya bırakılmayacak kadar önemlidir.

Sanatta eğitim ve öğretim:

Günümüzde sanat ve sanat eğitimi alanındaki yeni gelişmeler bu dalın öğretiminde eğitimciye daha çok sorumluluklar yüklemektedir. Yirminci yüzyıl sanatının dramatik değişimi, modern bilim ve teknolojinin çağdaş sanat üzerine etkisi, optik ve görsel algı üzerine araştırmalar çağdaş sanatı yaratma sürecinden biçime (üslup) kadar etkilerken, sanatın dili, uygulama ilkeleri, sanatta yaratıcılık ve niteliksel problem çözme çağdaş sanatta ve sanat eğitiminde başlı başına bir öğrenme konusu olarak karşımıza çıkar.

Artık sanat, okullarda öğrenilmesi ve öğretilmesi gereken bir alandır. Yaratıcı, uygulamalı, eleştirel ve kültürel etkinlikler olarak sanat eğitimi kendine özgü yöntemleriyle bu öğretimi gerçekleştirmek zorundadır.

Sanatta öğretimin gerekliliği kendini orta öğretimde daha da çok hissettirir. Küçük çocuklarda görülen 'kendiliğindenlik' ve 'içtenlik' çocuk büyüdükçe yerini daha kuru bir anlatıma bırakır. Çocuk artık gençliğe adım atmıştır. Öteki her alanda gelişme gösteren çocuğun sanatta neden aynı gelişmeyi gösteremediği sorusu yanıtını da içinde gizler; yanlış sanat eğitimi uygulaması ve öğretim eksikliği. Çünkü, bu yaşta artık çocuğun kendiliğinden getirdikleriyle yetinmek olanaksızdır.

Sanatta öğrenilmesi gereken konuların çokluğu, deneyimlerle elde edilecek bilginin yoğunluğu ile, gencin öğrenim süresi arasındaki uçurum gün geçtikçe büyümektedir. "Bu uçurumu kapatmak ya da daraltmak, çocuğun çağdaş bilgi ile gerektiği gibi uğraşabilmesi, hangi yaşta olursa olsun öğreneceği konunun temel yapısını kavramasına bağlıdır

Sanatta öğrenme gerçek bir yaratma süreci içinde olur. Bu, sanatçıların yaratma sürecine eş bir çalışmalar bütünüdür. "Bir öğrenci sanat öğreniyorsa o bir sanatçıdır. Onun için sanatçı gibi çalışarak sanatı öğrenmek, her türlü öğretim biçiminden daha kolaydır.

OKULLARDA YETENEKLİ YETENEKSİZ AYRIMI

Liseli gençler arasında yapılan bir ankette, resim dersini seçen öğrencilerin % 50 si bu dersi yeteneklerine inandıkları için seçtiklerini belirtmişlerdir. Yine aynı anketten, bu gençlerin yetenek dediği şeyin doğayı kopye etmede gösterdikleri başarı olduğu öğrenilmiştir. Gençleri bu kaniya iten nedenlerin başında, öğrencilerin değerlendirilmesinde fotografik benzetmenin halâ okullarımızda tek ölçü olarak ele alınması gelir. Ayrıca, sınıfın bütün bu yetenekli denemelerine göre değerlendirilmeleri de doğal olarak, bir çok öğrenciyi yeteneksiz durumuna getirmektedir, Oysa, sanat ne yalnız gerçeğin tekrar üretilmesidir ve ne de sanat eğitiminde tek değer ölçüsü doğayı kopye etmedeki ustalaktır.

Sanatta uygulamalı, yaratıcı çalışmalar, sanat yapiti inceleme gibi eleştirel çalışmalar, sanat tarihi gibi kültürel çalışmalar bu dersin bütünü oluşturur. Kaldı ki, bir çoğunun yetenek dediği şey bile bugün çok çalışmakla ve öğrenmekle elde edilen bir ustalık haline gelmiştir.

Bu nedenle, gençler yetenekli yetenezsiz diye ayrılmadan hepsi kendi güçleri oranında sanattan yararlandırılmalıdır. Yoksa bir çok kültürsüz, mutsuz, sevgisiz gencin topluma katılması kaçınılmaz olacaktır. Böylesine yetişmemiş gençlerden ilerde toplumu bu anlamda geliştirmelerini beklemek de pek yerinde bir bekleyiş olmasa gerekir.

4- SANAT VE SOSYAL MEDYA

1. Giriş Sanat, sanatçının eserlerini ve misyonunu sanat alımlayıcılarına ulaştırmak için daima bir mesaj-eylem olan PR'a ihtiyaç duymuştur. Sanat bilinmek ve görünmek için öncelikle görsel, sonra işitsel ve görsel olarak kitle iletişim araçlarıyla mesaj eksenli iletişim ihtiyacı duymuştur. Özellikle birey olarak sanatçılar, sanatsal eylemlerini kapsayan süreçlerini dolayısıyla kendilerini sunmak için dönemlerinin medya araçlarını PR faaliyetleri için kullanmışlardır. Bu PR faaliyetlerinin amacı bazen görünürlüğü artırmak bazen de bir eserin satışı ve pazarlamasını yapmak olabilir.

Yeterince ilgi çekici ve doğru tekrarlarla yapılan tanıtım faaliyeti, sosyal ortamlarda konuşulmaya başladığında kulaktan kulağa bir sözlü aktarıma girer. Böylece yayılım sağlanmış olur. Sanatçı ve sanatının kitlelerce bilinmesine yol açabilir. Kitle iletişiminde gazetelerde, radyolarda ve daha sonraları televizyonlarda kendine yer edinen sanat, sosyal medyanın devreye girmesiyle herkesin kendi medyasını oluşturmasına kadar gitmiştir. Kendi PR'ını yapmayı üstlenen sanat profesyonelleri ve kurumları bu görevi bazen kendi başına bazen de iletişim uzmanları ile gerçekleştirmektedir. Bu minvalde sanat profesyonelleri ve sanat kurumlarının sosyal medyayı kullanımları hakkında veri sağlamak için görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler ile sanat dünyasında sosyal medyada tanıtım, duyurum, iletişim, pazarlama, marka imajı, gibi PR kapsamına girecek faaliyetlerinin nasıl gerçekleştirdiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca sosyal medyanın sanat profesyonelleri ve sanat kurumları üzerindeki olumlu-olumsuz etkisi ve sosyal medyanın sanat alanına yansımaları hakkında veri sağlanmıştır.

2. Sosyal Medyanın Yeri ve Potansiyeli

Sosyal medya, internetin bulunmasıyla ortaya çıkan bir iletişim ortamıdır. Genel olarak farklı web tabanlı yazılım hizmetlerini anlatmak için bir şemsiye terim olarak kullanılmaktadır.

Sosyal medyanın ortaya çıkışı internetin yayılması, www (world wide web)'in kullanılmaya başlamasına dayanmaktadır. Web 1.0 ve ardından gelen web 2.0 ile kullanıcı yelpazesi genişlemiştir.

Web 2.0'in en önemli katkısı kullanıcının içeriğe müdahale edebilmesidir. Sosyal medya da bu anlamıyla web 2.0'in en verimli çıktısı olarak görülebilir. Dünyada milyonlarca kullanıcı hesabını barındırmasıyla, sosyal medya internetin en önemli parçası olarak anlaşılabilir. Çünkü iletişimin sağlandığı ana merkezi kapsamaktadır. Sosyal medyanın öncüsü olarak bloglar ve forumlar görülüyor. Belli konular etrafında kullanıcılar tarafından paylaşımlarla oluşturulan bloglar ve tartışma, fikir alışverişi sağlayan forumlar 90'lı yılların sanat ve sosyal ortamlarını sanal dünyaya taşır. Bloglar "ağ günlükleri" olarak da nitelendirilebilir. Blog'un ilk kişisel web sayfası olarak tasarımı Justin Hall tarafından 1994'te Links.net ismiyle yayınlanır (online.ndm.edu, 24.03.2021). Hall'ın çalışması bir örnek niteliğindedir ve yeni kişisel girişimlere ilham vermiştir. 2000'li yılların başına gelindiğinde sanat dünyasının amatör girişimlerle sergi izlenimleri ve fotoğrafları, yeni yetme sanatçıların sanat günlükleri ve sanat öğrencilerinin farklı içerikleriyle yer aldığı blog paylaşımları bulunuyordu 2004 yılı itibariyle ise sosyal medya aktif bir biçimde dünya genelinde kullanılmaya başlanmıştır.

Bloglardan sonraki adım gibi görülen sosyal medya, mobil telefonlarda internet kullanımının artması sebebiyle kolay bir biçimde geniş kitlelere ulaşıyordu. Bu geniş kitlelerin içinde bulunan sanat profesyonelleri ve sanat kurumları, sosyal medyayı yaygın bir biçimde oldukça profesyonel bir biçimde kullanırken, sanat alımlayıcıları ise diledikleri görsel ve yorum paylaşımlarıyla, kişisel bir deneyim paylaşımına fırsatı buluyordu. Medya ve sanat ilişkisi iletişim fonksiyonu yönünde birbirine bağlıdır. Sosyal medya günümüzde pek çok yönden geleneksel medya fonksiyonlarını üstlendiği görülebilir. Kullanıcılar geleneksel medyanın aksine bireysel tercihleri ile "özgürlük" olarak anlaşılan bir biçimde hesaplarını yönetebilir. Kullanıcıların kendi kendine yürüttükleri alan gibi görünmesi sebebiyle internetin özgür bir alan olduğu düşüncesi yaygındır. Bu sebeple de "web" in tek bir şirket veya tek bir ülke tarafından kontrol edilemediği (dig.csail.mit.edu24.03.2021) düşüncesi genel kullanıcı üzerinde hakim bir kanıdır. İnternet dünyası herhangi belli bir donanım, yazılım platformu olarak anlaşılmadığı için kültür ile dilden bağımsız ve bireysel tercihlerle şekillendiği varsayılıyor. Bütün dünyaya yayılan potansiyeli ile sosyal medya sayesinde internet bağlantısı olan her yerde her kişi ile etkileşim sağlanabilir olmasıyla özgürlük fikri pekiyor. Milyarlarca kullanıcının ilgisini toplama kapasitesi ile sosyal medya, kitlesel medyanın ilgi alanına giriyor. "Radyonun keşfinden itibaren her yeni medya unsuru ticari sürdürülebilirliğini yakalayıp toplayabildiği dikkatin başka mecralara satışı üzerine kurulmuştur (Wu, 2017: 13)." Gazete, dergi, televizyon ve radyo gibi geleneksel medya kurumları sosyal medya kullanımı ile kamuoyunun ilgisini toplamak üzere paylaşımlar tasarlanıyor. Sosyal medyanın Ekim 2021 itibariyle wearesocial.com'a göre (wearesocial.com, 18.01.2022) dünya çapında 4,55 milyar kullanıcısı bulunuyor. Bu sayılar, son 12 ayda 400 milyon artarak yıllık yüzde 9,9 büyüme sağlandığı görülmektedir. Sosyal medyaya her gün 1 milyon yeni kullanıcı eklendiği anlamına geliyor. Sosyal medya paylaşımları temel olarak; kelime ve görsel unsurlar ile oluşturuluyor. İlgi alanlarına göre kümeleşen kullanıcılar sanatçı ve sanat kurumları ve sanat alımlayıcıları ile sosyal medyada

topluluklar oluşturma imkanı buluyor. Algoritmalar sayesinde kişiler ilgi alanları doğrultusunda ilgilenme ihtimali olan hesaplarla karşılaşması sağlanıyor. Sosyal medya, katılım (participation), açıklık (openness), konuşma (conversation), topluluk (community), bağlantılılık (connectedness) gibi özellikleri ile çevrimiçi medya biçimlerinin bütünü barındırma potansiyeline sahiptir (Mayfield, 2008: 5). Mayfield, “What is Social Media?”, kitabında sosyal medyanın bloglar (günlükler, gazetecilik), wiki’ler (içeriğini kullanıcıların oluşturduğu kütüphaneler) dijital ses dosyaları (podcast), forumlar (bir konu hakkında tartışma dosyaları), content communities (içerik toplulukları) ve microblog (bir kullanıcının kısa, sık gönderiler yaptığı bir sosyal medya sitesi) olarak geniş bir yelpazede kapsayıcılığına dikkat çekiyor. Büyük bir etkileşim potansiyeli ile sosyal medya, geleneksel medya araçları ve halkla ilişkiler faaliyetlerinin de taşındığı bir alan olarak kitle iletişim araçlarıyla beraber aktif olarak kullanılıyor. Sanatın tanıtımı, duyurumu, paylaşımı, pazarlaması, reklamı noktasında sanat profesyonelleri ve sanat kurumları tarafından bir medya aracı olarak işlev görüyor.

3. Dijitalleşme Kültürü, Sanat ve Sosyal Medya Dijitalleşme

tüm “verilerin bir ekran üzerinde elektronik olarak gösterilmesine” karşılık gelmektedir (sozluk.gov.tr, 08.02.2022). Sosyal medya ise bu dijitalleşmenin kullanıcı sayesinde en önemli veri sağlama aracına dönüşmüştür. Dijital kültürü topluma ve bireye özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü olarak görmek mümkündür. Sanat ve görsel kültürün internet aracılığıyla sanal dünyaya taşınması söz konusudur.

Sanat profesyonelleri tüm diğer kullanıcılar gibi gerçek kimliklerini sanal dünyaya taşımaktadır. Bu sanal kimlikleri kullanılarak topluluklarda kendilerine yeni yerler edinmekte. Sanal dünyada kullanıcıların oluşturduğu yeni kümelenmeler “ağ toplumu”, “bilgi toplumu”, “enformasyon toplumu” gibi isimlerle anılmaktadır. Bu sanal ortamdaki beslenen insanların oluşturduğu “temel sosyal yapıların ve faaliyetlerin elektronik olarak işlendiği bilgi ağları etrafında düzenlendiği bir toplumu anlatmaktadır (Tarihle Söyleşiler, 2001: globetrotter.berkeley.edu, 16.09.2021).” Castell, sosyal toplulukların bir uzantısı olarak gördüğü ağ toplumunda bilginin işlenmesi ve yönetimini elektronik tabanlı bir düzlemde görmektedir. Ağ toplumunun gerçek dünya yanında bir çeşit ikiz evren gibi düşünülmesi gerektiği tartışılmaktadır.

Kişiler kimi zamana gerçek hayattaki kimliğini sanal dünya taşımakta, sanal dünyadan ayrıldıktan sonra orada yaşadığı deneyimin devamını gerçek dünyada sürdürmektedir. Sanatçı da gerçek dünyada üretimini ve sanal dünyada gerçekleştirdiği iletişim ağını gerçek dünyaya taşıyabilir. Kimi zaman ise kişiler, sanal dünyada günlük yaşamındakinden başka bir kişi gibi davranabilir. Kullanıcı bu açıdan kimlik inşasını dilediği biçimde gerçekleştirebilmektedir. Ancak kişinin sanal kimliğinin gerçek hayatla benzeşimleri olmadığında güvenilirliği tehlikede olacaktır. Sosyal medya kullanıcısı kimlik kullanımı ile ilgili bu iki yoldan içerik üretmeyi tercih etmektedir. Esasında tüm sanal dünya kullanıcıları içerik üretmekte tıpkı birer muhabir gibi görev yapmaktadır. Sosyal medya gruplarında ve hesaplarında görüntü ve sesleri yayabilirler. Bu durum kişilerarası da etkileşim, bağlantılılık (network) sağlamaktadır (Özkaşıkçı, 2012: 159).

Sanat profesyonelleri, sanat eserlerinin görsellerini, eserin üretim sürecini, sanatçıların ilham aldıkları durumları, paylaşma, dile getirme, sunma imkanı bulurlar. Böylece sanatçının günlük hayatından sosyal ilişkilerini, çalışmalarını bir muhabir gibi kendisi veya izin verdiği biri takip eder ve yayımlar. Geleneksel medya kurumları gazete ve dergilerin dijitalleşmesiyle kültür-sanat haber sayfaları da dijitalleşmiştir. Ancak bunun yanında esas fark yaratan gelişme, amatör kullanıcıların kişisel bloglarında sergi ve sanatçılarla ilgili özel sayfalar hazırlamalarıdır. Müze ve galeriler de web sitelerin kendi blog sayfalarını açmıştır. Kurumlar bünyelerinde bulunan sanatçılarla röportajlar, sanat haberleri ve atölye çalışmaları gibi etkinliklerini sunarlar. Ayrıca kendine merkez medyada yer bulamayan sanat eleştirmenleri ve sanat uzmanları içerik paylaşımlarını web siteleri ve bloglar üzerinden gerçekleştirir. Alıcı ve yayıncı bakımından bakıldığında PR açısından hem hızlı hem de ücretsiz bir faaliyet alanı olarak sosyal medya işlevli görülüyor (Aydede, 2006: 53). Kullanıcılar dijital ortamda şikayet edilmediği sürece hiçbir sansüre maruz kalmadan paylaşım yapma imkanı bulurlar.

4. Sosyal Medyanın PR İşlevi ve Sanat Sosyal medya,

dijital bir medya aracı olarak sanatın yayılımı, duyurumu gibi en temel iletişim faaliyetleri için yüz yüze iletişimin ötesinde bir pencere sunuyor. İnternet dünyasının günlük yaşama girmesiyle beraber forum, blog gibi alanlarda fikirlerin tartışıldığı, paylaşıldığı belli konular etrafında diyalogların yaşandığı ortak bir kullanım kültürü dijital ortamda aktif olarak kullanılırken; sanat alanındaki tartışmalar, sunumlar, sergiler gibi çeşitli faaliyetleri de çevrimiçi PR olarak sanal dünyaya taşıyor.

İnternet sayesinde kullanıcılar tartışma ve araştırma fırsatı bularak kendi pazarlarını, potansiyel müşterilerini ve diğer üretimleri kolayca inceleyebilirler (Kotler, 2005: 59). Elektronik cihazların mobilize olması ve yaygınlaşması iletişimin aralıksız şekilde devam etmesini sağlıyor. Bu durum, galeri ve müze olarak sanat kurumlarını, üretici mercideki sanatçıyı ve sanatı edimleyen alımlayıcıyı çevrimiçi dünyaya taşıyor. Paylaşılan tüm fikirler, üretilen görüntü ve ses içeriği diğer kullanıcılar için göz ve kulak vazifesi görüyor. Herhangi bir konu ile ilgili üretilen düşünceler diğer bireyler tarafından bazen kaynak belirterek bazen de kendi fikirleri olarak yayılabiliyor. Böylece sosyal medya da bir çeşit magazinleşme olgusu belirlemektedir. Aslında magazinleşme kitlesel medyada duyguları hedef alan, eğlence kültürünü besleyen, hatta ciddi haberleri dahi etkisi altına alan sansasyon ve haberi basitleştirme 80'lerden sonra ortaya çıkmıştır (Sezgin, 2017: 16, 17).

Günümüz de ise kitlesel medya bazen aynı özellikler de bazen de yeni eklentilerle sosyal medya içinde görülüyor. Sosyal medya ile bireysel kullanımların gelişmesi, magazin gözetim kültürünü tüm kullanıcılara yaymaktadır. Herkesin neredeyse her konu hakkında fikrinin olması ve uzmanlık gerektirmeden beyan etmesi doğal bir gereksinim olarak anlayışla karşılanmaktadır. Böylece “..artık kültürel hiyerarşileri ve alan ayrımlarını silmiş, üst üste binen bir dünyada yaşanmaktadır. Yerküre dikey, yatay ve zamansal olarak içe patlamıştır.” McLuhan, insanlığın kendi içine çöktüğünü, sözlü toplumların karakteristiği olan köy benzeri duruma geri döndüğünü iddia eder (Stevenson, 2008: 209). Geleneksel medya araçları

sayesinde işitmek ve görmek; okumaya göre izleyiciyi kolayca etkileyebilir. İnternet yayınlarında ise kullanıcılar görsel ve işitsel olarak mobil bir biçimde etki altındadır. Ayrıca açık bir platform görüntüsü veren sosyal medya alanları herkesin bir şeyler söylemesini, göstermesini mümkün kılar. Bu gösterimin devamlılığını kullanıcı sağlamaktadır.

Sosyal medyada varlığını korumak yalnızca kullanıcının kendisine bağlıdır. Bu anlamda görsel, işitsel üretimiyle sanat eseri bazen ticari ve politik bazı amaçlar için kullanılırken bazen de sanat, sanatçı, sanat kurumunun bireysel ve kurumsal anlamda belli bir medyaya angaje olmadan sesini duyurmasını sağlar. Böylece sanal dünya, hiyerarşik olmayan ve dikey hareketliliğe imkan veren bir çıkışa izin verir. Katmanlaşma ile zaman ve mekan sınırı olmaksızın sanat profesyoneli, sanat alımlayıcısı ve alıcısıyla direkt iletişim yolu bulunur. Teknolojik gelişmelerle değişim yaşayan medya, geleneksel sanat üretimlerinin dijital aktarımında sanat eserinin ana malzemesi olarak sanata katkı sağlamaktadır. Özellikle 1960’lardan sonra sanat üretiminde dijital araçları kullanılmaya başlamıştır. “Bazı sanatçılar, örneğin, bir boya fırçası veya kamera gibi bilgisayarı kullanarak medyayı sanat içinde asimile etmek isterler. Diğerleri ise bilgisayarı tekno-kültürel bir buzdağının görünen kısmı olarak kabul etmektedirler” (Wilson, 2002: 6).

Wilson’ın da belirttiği üzere sanat dünyası; görüntü işleme, etkileşim, algoritmik sistemler, internet sanatı ve sanal gerçeklik gibi yeni medya teknolojilerini içerisinde barındıracağı yaygın bir görüş olarak paylaşılmaktadır. Sanat ve teknolojinin ilerleyişi sanatın öncü rolü ile önce hayalde başlayan tasarımların sonrasında kendini gerçekleştirmesi biçiminde görülebilir. Bu yönüyle sanat, teknolojiyi beslerken tekniğin gelişmesi sanata yeni pencereler sunar. Ayrıca teknolojik gelişmelerin sonucu olarak üretim artmakta, reklam ve pazarlamanın önemini ortaya çıkarmaktadır.

Özellikle reklamcılık ve sanatın ticarileşmesi konularında işler üreten Warhol “Bir gün herkes 15 dakikalığına ünlü olacak” sözleriyle bilinir. Bu sözler 2000’li yılların başlarından itibaren internetin telefonlara ve evlere yerleşmesiyle ‘görünür olma’ meselesini büyüterek ortaya koymaktadır. Baudrillard, “varım, oradayım değil”, “ben görünürüm, ben görüntüyüm” şeklinde değişen ifadeye vurgu yapmaktadır (Baudrillard, 2001, 25). Düşünür, bu durumu “derinliği olmayan bir dışa dönüklülük” bir tür reklam yüzeyselliği olarak tanımlamaktadır. Kişiler, görüntüler üzerinden belirlenen bir kimliğin içindeki varlığı etkili görmektedir. Medya üzerinden bir kimlik yaratma ve o kimlikte gerçekle ne kadar bağlantı kurulacağına kullanıcının kendisinin karar vermesi ve diğer kullanıcılarla ilişkiler bu süreci etkilemektedir. Yönetmen ve teknoloji yatırımcısı Harris “ne kadar açık olabilirsiniz ey millet?” sorusu ile yola çıktığı çalışmasında kız arkadaşı ile bir canlı olarak internette yayınlanan bir performans yapmıştır. Projede günde yalnızca 2 kez izleyiciyle etkileşime geçilir. Bu etkileşim telefon ile sağlanır. Harris, bir tartışma anında arkadaşına fiziksel müdahalede bulunur.

seyirci ile kurulan etkileşim şiddetin yolunu açmıştır (Jarvis, 2012: 260). Harris, gerçek kişilerle etkileşimin evde beraber yaşayan iki bireyin birbirlerine olan tutumlarında etkili olduğunu vurgulamıştır. “Gerçek yaşam olarak temsil edilen şey, aslında sadece daha gerçekçi bir hale gelmiş gösteri yaşamı olarak ortaya çıkmaktadır” (Debord, 2016: 122). Sanal dünyada hayatın bir temsilini yaşayan bireyler, duygularında da temsilin, gerçeğin yerini aldığı görülür. Gerçekliğini değiştiren insanın diline de etki eden gösterinin kelimeleri de dünyasına ayak uydurmaya başlamaktadır. Örneğin paylaşmak gibi eski bir kelime medya içinde yeniden üretilerek sunmak, göstermek, anlatmak, ikna etmek, yönlendirmek, tanıtmak gibi kavramları kapsayan biçimde nesneyi ifade eden bir anlama bürünmektedir. Böylece “popüler kültür aracılığıyla sunulan eğlence, tüketim ve bireysel kaçış yoluyla var olan eşitsiz toplumsal ilişkileri yeniden üretilmektedir” (Yaylagül, 2013: 90). Bu üretimin devamlılığı gereklidir. Çünkü ticarileşen ve popülerleşen nesne hep yeni olanın peşindedir. Bu üretim güdümü sanatçıyı üretiminde hızlı olmaya, yeni tekniklerle sürekli olarak canlı olmaya mecbur kılmaktadır.

Tüketimin hızlanmasının yanında mekan farklılığının ortadan kalkması söz konusudur. “Coğrafi mesafeyi ortadan kaldıran toplum, mesafeyi gösterisel ayrılık olarak kendi içinde yeniden üretmektedir” (Debord, 2016: 128). Bir dijital ekran kadar yakın olan herkes aynı zamanda farklı dilleri ve kültürü yaşamaktadır. Bu durum etkileşimler, etkilenmelere sebep olmaktadır. Tıpkı 19.yy’da sanatını geliştirmek için Paris’te yaşayan ressamların atölyelerine kaydolan ressam adayları gibi gruplar oluşturan sanatçılar çevirimiçi olarak toplayabilir. “Dünyanın hemen her yerinde karşılaşılan benzer teknolojik bağlantılar, benzer ağ gruplaşmaları ve benzer dolanım ağları, aynı tip görüşmelerle karşılaşılması ve iletişim kurma alanları oluşturulması, bu evrende artık rakip ya da karşıt bir kutuptan söz edilemeyeceğini göstermektedir” (Baudrillard, 2019: 33-34). Birbirlerinin tesirinde kalan sanatçıların işleri benzeşme riski bulunabilir, diğer yönden sanatçıların birbirine ilham olan işleriyle sanat hayatı zenginleşebilir.

Kendisine bir topluluk içinde yer edinen sanat profesyoneli ya da sanat kurumu, bu ilişkiyi canlı ve dinamik tutmak için sürdürebilir tutarlı bir PR (halkla ilişkiler) planı kurmalıdır. Halkla ilişkiler sosyal bilimlerden pek çok alanla dirsek teması olan geniş bir alan olarak görülmekle beraber öz olarak “tanıtma ve tanıma” kavramlarının genişletilmiş iki evreye bölümlenebilir (Kazancı, 1999: 58). Tanıtma kavramının içi ancak görsel ve metinsel öğelerle, içerik tasarımıyla anlatım yapmayı kapsamaktadır. Tanıma ise takipçinin reaksiyonları ile onunla girilecek etkileşim ile anlaşılabilir. Bu iki kavram arasındaki oluşan tüm faaliyetler kişi veya kurumun PR’ını oluşturmaktadır. Sanat ile ilgili tüm paydaşları düşündüğümüzde sosyal medya da itibarlı bir kimlik oluşturmak, ancak gerçek hayattaki geri beslemeler ile olmaktadır.

Takipçilerin “gördükleri, okudukları, duydukları ve deneyimlediklerinden” hareketle oluşan imaj, kurum veya kişinin tanınmasını sağlamaktadır (Foster, 2019: 10). Tanıtma ve tanınmanın yanında ticari bir eylem olarak halkla ilişkiler bir ürünü alacak bir kitle oluşturmak için çaba göstermektedir. Pazarlama uzmanı Kotler internet sayesinde şirketler ve ürünler için haftanın 7 günü ve günde 24 saat çalışan çevirimiçi dünyada bilgi ve ürünlerin

sergisiyle satış gerçekleştirme imkanı bulunduğunu vurgulamaktadır (Kotler, 2005: 58). Ancak sürekli açık bir mecraya üretim ve sergileme yapmak tüm profesyoneller için büyük bir mücadele anlamı taşımaktadır.

5. Sonuç

Sanat alanında sosyal medya, tıpkı diğer kitle iletişim araçları gibi bir mecra, malzeme ve sanatın PR'ını (halkla ilişkiler) yönetmek için kullanılmaktadır. Tanıtma ve tanıma faaliyetleri kapsamında sanatçılar ürettikleri eserleri sunma, sergileme, duyurma gibi konularda kitlesel medyadan destek alırlar. Sosyal medya ile tanıtma ve tanıma faaliyetlerinin yanında sanat alımlayıcıları ile hızlı ve kolayca etkileşim sağlar. Bu anlamıyla iletişim sanata eşlik eder.

Kitlesel medya sanatın seyircisine iletimini kitlesel mobil cihazlarla kolay hale getirmiştir. Sanatçı ve sanat kurumu, eseri somut mekanlarla birlikte soyut mekanlara taşınır. Sanat eseri hem malzeme çeşitliliği ile dijitalize olmakta hem de dijital ortama aktarılabilir. Dijital ortam ise bir dipsiz bir kuyu gibi bütün akışı emmekte ve kaybolmaz, yok olmaz bir biçimde çevirimiçi ortama kopyalanır. Bu durum zaman mekan algısına etki eder. Her an geçmişteki bir anın görsel ve işitsel kaydına her kullanıcı ulaşabilir. Bu paradigmanın değişiminde mobil hale gelen cihazların ve kablosuz internetin dolayısıyla teknolojinin payı büyüktür.

Her birey veya kurum kendi hesabını bir kişilik gibi yönetirken kendilerine sanal kimlikler oluşturarak bir ikiz dünya ile dijitalize olmaktadır. Bu sanal kimlikler gerçek dünyadaki kimliklere ne kadar yakınsa o kadar tutarlı görülür. Sanal dünya kişilerin paylaşımları ile oluşturdukları kimlik çerçevesinde sınırlanmaktadır. Bu yönüyle sanal dünya sürekli beslenmesi gereken bir alan olarak tutarlı bir içerik üretimini gerekli kılmaktadır. Planlı bir yönetim ile sosyal medya hesapları kullanılmalıdır. Yapılan görüşmelerden görüldüğü üzere kurumsal sanat merkezleri olan müzeler, iletişim birimleri içinde sosyal medyayı yönetme sürecini planlarken sanatın ticari işletmeleri olan galeriler, genel ekipleri ile sosyal medya hesaplarını yönetmektedir. Sanatçılar ve küratörler için profesyonel destek almak bir bütçe sorunu olarak görülürken proje bazlı planlamalarda tercih edilmektedir. Ancak sosyal medyayı bir medya aracı olarak görmek ve yönetimi için profesyonel bir yaklaşım gereklidir.

Görüşülen sanat kurumları ve sanat profesyonelleri sosyal medyayı eserlerini sunmak, sergilemek, duyuru, reklam, pazarlama için yani tüm PR faaliyetlerinde kullanmaktadır. Özellikle sergi, fuar gibi sanat aktivitelerinin duyurumu sosyal medya üzerinden kolayca gerçekleştiriliyor. Sanatçılar ise çalışmalarını diledikleri gibi paylaşmakta, dünyanın her yerinden sanatçılar ve sanat kurumlarının üretimini görme ve takip etme fırsatı bulurlar. Sanat alımlayıcı ve sanat profesyonelleri doğrudan mesaj ve yorumlar sayesinde hiç olmadıkları kadar etkileşim imkanı bulurlar. Bu etkileşim, sanatçının motivasyonunu artırıyor ve çeşitli organizasyonlara davet şansı verebiliyor. Ayrıca sosyal medya ile sanatçılar, müzeler ve galeriler, potansiyel sanat eseri alıcılarına ulaşma konusunda kolaylık sağlayabiliyor.

Sosyal medya, bir PR faaliyet alanı olarak pazarlama için de sürekli açık bir mekan hizmeti veriyor. Galeriler, satışını yapabilecekleri sanat eserlerini keşfetme, küratörler sanat sergileri

için eser araştırmalarını yapma, sanatçılar sosyal medya üzerinden portfolyo görünümü yapabiliyor. Sosyal medya bu yönüyle sanatçılara demokratik bir alan sunarken sanat üretiminin yaygınlaşmasına etki ediyor. Sosyal medyanın olumsuz etkileri düşünüldüğünde ise sanatçının sosyal medyadaki portfolyosunu büyütme için sürekli üretmek zorunda olması ve kendini bu konuda baskı altında hissetmesine ve özgürce üretememesine sebep olabiliyor.

Sosyal medya mecrası özgürlük alanı yaratıyor gibi görülürken diğer yönden sanatçıya üretim anlamında seri olması yönünden baskı hissetmesine sebep olabiliyor. Bunun yanında sosyal medya sayesinde sürekli olarak eklenen paylaşımların hiçbirinin kaybolmadan durması sebebiyle benzerlerin üretimini tetiklemesi ve tüm üretimin bir aynılığa sorunu yaşamaya tehlikesini oluşturuyor. Bunun yanında sanat eserinin dijital ortama taşınan kopyasının onun aslı olmaması ve bu kopyanın zaman içinde alımlayıcısı tarafından aslı gibi kabul edilecek bir noktaya gelmesi meselesi bir başka sorun olarak görülebilir. Bütün bu olumlu olumsuz meseleler düşünüldüğünde sosyal medyanın sanatın PR'ı açısından etkileri bulunmakla birlikte dijital dünyaya geçişin büyüyen potansiyeli dijital kanallar lehine değişimi gerekli kılacağı görülüyor. Sosyal medyanın bütün alanlarda olduğu gibi sanatın üretimi, tüketimi, sunumu, pazarlaması üzerindeki etkisi gelecekte de artarak süreceği anlaşılmaktadır.

SOSYAL MEDYANIN YENİ NESİL SANATÇILARA ETKİSİ

Hızla gelişen teknoloji ile beraber, bilgisayar ve internet kullanımı hayatın her alanında olduğu gibi sanatı ve sanatçıyı da etkisi altına almıştır. Gelişen teknoloji ile birlikte internet kullanımı yaygınlaşmış, buna paralel olarak internet üzerinden sağlanan iletişim yoğunluğu sosyal medya platformlarını ortaya çıkarmıştır. İnternet, hem dijital ortamda üretilen sanat ürünlerinin sunulması hem de sanatçılar için sağladığı çeşitli imkanlar açısından önemli bir iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. İletişim ihtiyaçlarının artması, yazılım ve internet teknolojilerinin daha da gelişmesi sosyal medya platformlarının hayatımızın her alanında yer edinmesini sağlamıştır. Gelişen sosyal medya teknolojileri, iletişimi ve bilgi paylaşımını kolaylaştırarak sanatçıların olanaklarını arttırmış, tahmin edildiğinden daha hızlı yaygınlaşması özellikle dijital sanatçıları geniş kitlelere ulaşma, diğer sanatçılarla daha kolay iletişim kurma, sanat galerileri ile hızlı etkileşim sağlama gibi birçok açıdan etkilemiştir. Böylece sosyal medya sanatçıların yanında sanat galerilerinin ve sanatseverlerin de sosyal medya davranışlarını etkilemiştir. Özellikle 1990 sonrasında sanatın teknoloji ile daha fazla harmanlanması dijital sanat kavramının belirginleşmesini sağlamıştır. Önceleri üretilen dijital sanat eserlerinin tamamen bilgisayar ürünü olması mümkün olamamıştır. Çünkü bu eserler o dönemde analog veya mekanik bileşenler içermektedir. 1995'ten itibaren işletim sistemleri son kullanıcıya ulaşmada büyük bir ivme kazanmıştır.

Apple ve Microsoft'un ürettiği işletim sistemlerinin belli bir yazılımsal altyapıya oturması, yazılım üreticilerinin yolunu açmış ve birçok alanda olduğu gibi grafik ve tasarım alanında yazılımlar üretilmesini ve sürekli geliştirilmesini sağlamıştır. Bu yazılımlar, dijital ortamda 2 boyutlu ve 3 boyutlu grafikler üretilmesini kolaylaştırmıştır. Günümüzde ise bilgisayar donanımlarının gelişmesi ve son kullanıcı için satın alınabilirliğinin daha ekonomik olması, dijital tasarım sektörünü genişletmiş, sanat okullarında daha fazla yer almasını sağlamış ve

sanat alanında ilerlemek isteyen yeni neslin odak noktası haline gelmiştir. Dijital sanatın yaygınlaşması ile birlikte kağıt, kalem, boya, tuval gibi somut materyallerin sanat dünyasındaki yerini yavaş yavaş azaltmaya başlamıştır.

Artık datalardan oluşan çalışmalar ve bunların elde edilmesinde kullanılan çeşitli yazılımlar ve bilgisayar donanımları sanat dünyasını doldurmaya başlamıştır. Eserlerdeki bu dijitalleşme, eserlerin sunumu ile sanatseverlere ulaşma yollarını da değiştirmiştir. Sadece yazılımlarla ve bilgisayar teknolojileri ile üretilen çalışmalar artık galerilerde karşımıza çıkmaya başlamıştır. Sanatseverler dijital illüstrasyonlara yeni alışırken, 3 boyutlu videolar, resimler sergilerde yer bulmaya başlamış, bu çalışmalar 2 boyutlu düzlemler dışında artık sanal gerçeklik (VR-Virtual Reality) ve artırılmış gerçeklik (AR- Augmented Reality) teknolojileri ile aynı anda birden fazla galeride sergilenmeye başlamıştır

.Teknolojiyi her yönüyle kullananlar, özellikle dijital sanatçılar, iletişimi ve bilgi paylaşımını kolaylaştıran sosyal medya platformlarını da etkin bir şekilde kullanmaktadır. Sanatçıların çalışmalarının sanatseverlere ulaşması için galeri ya da dergilere başvurmasının yerini instagram gibi sosyal medya kanalları almıştır. Özellikle instagram, sanatçıların ve tasarımcıların portfolyolarını sergilediği bir mecra haline gelmiştir. Bu da sanal galerin doğmasına vesile olmuştur. Mekanik üretimin yerini dijital üretimin almasının doğal sonucu olarak galeriler de dijital sanat devrimine ayak uydurmak zorunda kalmıştır. Varolan galerilerle beraber yeni instagram galerileri de sosyal medya odaklı çalışmaya başlamıştır. Milyonlarca takipçisi olan sanat galerisi sayfalarının, keşfedilmeyi bekleyen sanatçıların eserlerini, uygun ücretlerle paylaşma eğilimi giderek yayılmıştır.

Yaşanılan bölgede ya da herhangi bir yerde yapılacak serginin küresel anlamda ulaşmasının zor olduğu kitlelere instagram sayfaları ile dakikalar hatta saniyeler içerisinde ulaşması mümkün olmaktadır. Bu sebeplerden dolayı sanatçının sosyal medyayı verimli kullanması, geniş kitlelere ulaşma amacını gerçekleştirmesi için önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu ihtiyaçtan dolayı dijital sanatçılar sosyal medyada etkileşimlerini arttırmak için sosyal medya hizmeti veren firmalara sürekli para vererek, geçici ve verimsiz etkileşimler satın almak zorunda kalmaktadırlar. Sanatçılar sadece sosyal medya firmalarına değil, instagramda çok fazla sanatsever takipçisi olan ve para karşılığı eserleri yayınlayan sayfalara da maddi olarak bedel ödeyerek geçici çözüm aramaya yönelmektedir. Ayrıca, sosyal medya iletişim, bilişim, mühendislik, tasarım gibi pek çok disiplinin iç içe geçtiği bir alan olduğundan sanatçının sosyal medyayı verimli kullanması için bir yol haritasına ihtiyacı vardır. Ülkemizde dijital sanatçıların sosyal medya ile etkileşimlerine dair henüz bir çalışma bulunmamaktadır. Bu araştırmanın hem sanatçılar için pratik çözüm sağlayacağı hem de bu alanda çalışma yapacak akademisyenler için yol gösterici olacağı ve alandaki eksikliği gidereceği düşünülmektedir.

1.Dijital Teknolojilerin Gelişimi

İnsanların var olduklarından beri kazandıkları tüm davranışlar ve edinimler var olan teknolojik yapılanmadan etkilenmiştir. Günümüz toplumlarına biçim veren teknoloji,

insanoğlu için önemli buluşların yapıldığı 18. ve 19. yüzyıllarda gerçekleşen Sanayi Devrimi ile birlikte yeniden şekillenmiştir.

1990'dan itibaren masaüstü ve dizüstü diye tanımladığımız son kullanıcıya yönelik bilgisayarlar tüm dünyada hızla yayılmaya başlamış, Microsoft ve Apple arasında rekabet arttıkça bilgisayar teknoloji daha da hızla gelişmeye devam etmiştir. 2000 sonrasında tablet pc ve akıllı telefonlar masaüstü bilgisayarların alternatifi olma yolunda hayatımıza girmeye başlamıştır.

2. Dijital Sanat ve Yeni Nesil Sanatçılar

Dijital sanat, her zaman orijinal ortamındaki gibi statik olmayabilir, izleyici etkileşimi isteyen, katılımlı yapılarda karşımıza çıkabilir. Bazı sanat eserlerinde, izleyiciler sanatçı tarafından belirlenen parametreler içinde etkileşime girer; bazen de, parametreleri kendileri belirlerler veya zaman bazlı canlı performanslarda izleyici olabilirler.

1960'ların başında bilgisayar teknolojileri yeni yeni gelişmeye başladığı için insanların bilgisayarlara erişmesi sınırlıydı. Bunun en büyük sebebi maliyetinin yüksek olması ve dolayısıyla bu maliyeti karşılayabilecek az kurumun olmasıdır. Bu kurumlarda devletlerin araştırma kurumları ve büyük üniversitelerdi. Bu durum bilgisayarda yapılan ilk sanatsal işlerin sadece mühendis ve matematikçiler tarafından yapılabilmesine neden olmuştur. Bu dönemdeki sanatsal çalışmalar, grafiksel arayüzler henüz geliştirilmediği için sadece çeşitli algoritmalarla yazılan bilgisayar programları ile oluşturulmuştur. Zamanla arayüzler geliştikçe kullanıcının bilgisayara veri girme yöntemleri de değişmiştir. Bilgisayarla ile yapılan bu sanatsal çalışmalar dijital sanatların gelişmesinin yanısıra bilgisayar teknolojilerinin kapasitesinin sınırlarını her seferinde genişletiyor ve bir anlamda bilgisayar teknolojilerinin de gelişmesini sağlıyordu. 1960'lar bilgisayarlarda üretilen tasarımların artmasıyla bilgisayarda üretilen sanatsal çalışmalar yayılmaya konuşılmaya başlanmıştır. Yeni bir estetik akım olarak görülen bu teknik teknolojinin gelişimini de etkilemiştir. Geleneksel sanatçılar bu akımı sanat olarak kabul etmemiş, bilgisayarla üretilen bir çalışmanın sanat eseri olamayacağını savunmuşlardır. Genç sanatçılar ve matematikçiler ise dijital çalışmaların da sanat eseri olabileceğini ve gelecekte bu durumun yaygınlaşacağını savunmuşlardır

1970'lerde sanatçılar, video ve uydular gibi 'yeni teknolojiyi' kullanarak, 'canlı performanslar' deneyimlemiştir. Bu performansların odak noktası, coğrafi sınırların kalktığı küreselleşmiş bir sanat paylaşımına ulaşmak olmuştur. Günümüzde internet ve sosyal medyanın bir araç olarak sanatçıya sağladığı işlevsellik o yıllarda TV'den yapılan uydu yayınları ile sağlanmıştır. 1977'de Almanya'nın Kassel kentinde düzenlenen Documenta VI sanat şovunda Douglas Davis, Davis'in kendisi, Nam June Paik, Fluxus sanatçı ve müzisyen Charlotte Moorman ve Alman sanatçı Joseph'in performanslarını içeren, yirmiden fazla ülkeye uydu yayınları düzenlemiştir. Ayrıca, 1977'de, Kitle Galloway ve Sherrie Rabinowitz tarafından Amerika Birleşik Devletleri Atlantik ve Pasifik kıyılarında sanatçılar içeren üç konumlu, canlı yayın kompozisyonu performansı olan 'dünyanın ilk interaktif uydu dans performansı' NASA ve Kaliforniya Menlo Park'daki Eğitim Televizyon Merkezi ile bağlantılı olarak gerçekleştirilmiş, projedeki sanatçılar mekanları kompozisyon olarak belirlemişlerdir. 1979'da

iletişim teknolojisiyle çalışmaya başlayan ve faks, yavaş tarama TV ve radyo içeren projeler üreten Kanadalı sanatçı Robert Adrian, 1982'de 24 Saat Dünya Organizasyonu'nu yapmıştır. Üç dünya kıtasındaki, on altı şehirden sanatçılar katılmıştır. 24 saat boyunca faks, bilgisayar ve görüntülü telefon ile bağlantılar kurulmuş ve 'multimedya' sanat eserleri yaratılmış ve modifiye edilmiştir. Bu performanslar, internet ağına bağlı dijital sanatların ilk adımları olmuştur (Christiane, 2015: 24- 26).

1970'li ve 80'li yıllar boyunca ressamlar, heykeltıraşlar, mimarlar, matbaacılar, fotoğrafçılar ve video ve performans sanatçıları giderek yeni bilgisayar görüntüleme tekniklerini denemeye başlamışlardır. Bu dönemde, dijital sanat, tek nesneye yönelik çalışma yaparak ilerleyen sanat sürecini, dinamik ve etkileşimli nesnelere üzerinde ilerleyen bir süreçte dönüştürmüştür. Ressam olan David Em o zamana kadar ki en iyi teknolojik donanıma sahip sanatçıydı. Bunun sebebi ise NASA'nın verilerini görselleştirmek amacıyla Ohio Devlet Üniversitesi'nde kurduğu laboratuvarı O'na açmasıdır. NASA'da elde edilen bilimsel veriler ile görüntüler modellemiş ve animasyonlar oluşturmuştur. O yıla kadar hiçbir sanatçı bu kadar güçlü bir bilgisayar kullanarak çalışma üretmemiştir. Kullandığı dijital veriler ile fitüristik uzay görüntüleri elde etmiştir. 1979 yılında NASA'nın verileri ile oluşturduğu simülasyonu kendi yaptığı animasyonlarla canlandırmış ve bu uygulama günümüzdeki gerçekçi simülasyonların temeli olmuştur (Avcı Tuğal, 2018: 199). Günümüzde Refik Anadol, David Em'in 1979'da yaptığı çalışmanın daha gelişmiş halini NASA'nın verdiği veriler ile yapmaktadır. İki sanatçı arasındaki 40 yıllık süreç, gelişen teknolojinin, dijital sanatın üretiminde nasıl bir değişim yaşandığını göstermek için uygun bir örnektir. David Em'in o günlerde kullandığı süper bilgisayarlar, bugün evlerde kullandığımız bilgisayarlardan bile düşük teknolojiye sahipti. Bugün Refik Anadol'un kullandığı süper bilgisayarlar da bir süre sonra dijital sanat üretimi için yetersiz kalacaktır.

1990'dan itibaren Dijital Sanat tam anlamıyla disiplinlerarası bir yapıya dönüşmüştür. Dijital medya olanaklarının gelişmesi de sanatçı kimliğinde dönüşümler yaratmıştır. Word Wide Web ve Flash gibi uygulamaların yanısıra bilgisayar donanımlarının gelişmesi ve kolay ulaşılır hale gelmesi Dijital Sanat üretiminde teknik açıdan çeşitlilik ve kolaylıklar sağlamıştır. Araştırmanın kapsam sınırını belirlemek için 1990 sonrası dijital sanat eseri üreten sanatçıları yeni nesil sanatçılar olarak tanımlayabiliriz. Bundan dolayı dijital sanatın öncülerinden kısaca bahsedeceğiz. 1990 sonrası sanat eserleri çok disiplinli dijital yapılarla dönüşmeye başlamıştır.

Refik Anadol, Dijital medya sanatçısıdır. UCLA'nın Tasarım Medya Sanatları Bölümü'nde öğretim görevlisidir. Görsel ve işitsel olarak, mekâna özgü enstalasyon ve parametrik 3 boyutlu nesne üretimi yapmaktadır. Anadol çalışmalarında dijital ve fiziksel nesnelere arasında melez bir ilişki kurmaktadır. Dijital ortamda parçacıklardan oluşan 3 boyutlu nesnelere hareketli olarak Video Projeksiyon Haritalama (Video Projection Mapping) tekniği ile mekana giydirmektedir. Yapay zeka, mimari, kod ve jeneratif sistemler gibi farklı alanlarda uzman 12 kişilik bir ekiple çalışan Anadol, 2019 yılının başında NASA ile ortak projeye başlamıştır. NASA'nın Jet Propulsion Laboratory birimi ile birlikte çalışan Refik Anadol, Mars keşif programında çekilen yaklaşık 500 b in fotoğrafı veri seti olarak kullanmıştır.

Çalışmalara devam eden Anadol, yapay zekaya sahip bilgisayarlarda, uzay veri seti serisine devam etmektedir.

3. Sosyal Medya ve Dijital Sanatlar

2000 sonrası popüler olan ve artık hem kitle iletişim araçlarının hem de bireysel iletişimin vazgeçilmezi olan internet, ortaya çıkardığı sosyal medya kavramı ile eğitim, kültür ve sanatta büyük etkiler yarattı. İnternetin yaygınlaşmasıyla paralel gelişen bilgisayar teknolojileri, dijital ses ve görüntü yaratma, geliştirme gibi işlerde yenilikler getirdi. Dijital teknolojilerin gelişmesiyle tasarımda mekanik üretimin yerini dijital üretim almaya başladı ve bu da dijital tasarım kavramı ortaya çıkarttı. Standart bir bilgisayar ve uygun yazılımlar ile tasarım üretmek oldukça basitleşti. Kısa zamanda yaratıcı çalışmalar çıkarılmasına imkan sağlandı. Bu çalışmaların sanatseverlere ulaşması için galeri ya da dergilere başvurmanın yerini instagram gibi sosyal medya kanalları aldı.

Özellikle instagram, sanatçıların ve tasarımcıların portfolyolarını sergilediği bir mecra haline geldi. Bu da sanal galerin doğmasına vesile oldu. Mekanik üretimin yerini dijital üretimin almasının doğal sonucu olarak galeriler de dijital sanat dönüşümüne ayak uydurdular. Varolan galerilerle beraber yeni instagram galerileri de bu işe oldu. Milyonlarca takipçisi olan sanat galerisi sayfalarının, keşfedilmeyi bekleyen sanatçıların eserlerini, uygun ücretlerle paylaşma eğilimi giderek yayıldı. Yaşadığınız bölgede ya da herhangi bir yerde yapacağınız serginin global anlamda hiç bir zaman ulaşamayacağı kitleye instagramdaki bu sayfalar ile dakikalar içerisinde ulaşmak mümkün. Kitlelere ulaşmanın bu kadar kolaylaşması, sanatçıyı güdüleyen ve aynı zamanda diğer sanatçılarla açık rekabeti arttıran bir ortam oluşturdu. Son kullanıcıya ilk kez sunulduğunda, sadece fotoğraf paylaşım desteği sunan instagram, gelişen teknoloji ve kullanıcı talepleriyle beraber önce 15 saniyelik kısa video daha sonra 1 dakika ve üzeri video paylaşabilmeyi kullanıcılarına sundu.

Bu özellik video art ve visual efektlerle ilgili çalışmalar yapan dijital sanatçılar için önemli bir dönüm noktası oldu. Dijital sanatçılar, yaptıkları hareketli grafik ve videografi çalışmalarını vimeo, youtube gibi platformlardan, anında etkileşim sağlayan instagrama kaydirdılar. Bu da kolaj, foto-manipulasyon, illustrasyon gibi alanlardaki dijital sanatçıların hakim olduğu instagramın, motion grafik ve videografi sanatçılarının da katılımıyla dijital sanat platformu haline gelmesini sağladı. Yıllardır birçok önemli esere ev sahipliği yapan müzeler ve sanat galari de sosyal medyaya daha fazla ağırlık vermeye başladı. Bu da özellikle instagramdaki sanat otoritesi boşluğunu doldurmaya başladı. Emektar sanatçılar ve galeriler instagrama girmeden önce genç sanatçıları sosyal medyadaki takipçi sayılarına göre değerlendiriliyordu. Sanat algısı gelişmemiş kitleler için hala bu geçerli diyebiliriz. Sosyal medyada dijital sanatçı olarak geniş bir kitleye ulaşmak için iyi eserler vermek yada bir sürü sergi açmış olmaktan ziyade sosyal medyayı verimli kullanmak gerekiyor.

Sosyal medyada “fenomen” diye tabir edilen kişilerle etkileşim kurmak, para karşılığı çalışmalarınızın reklamını yaptırmak ya da sadece sanatsal çalışmalar paylaşan çok takipçili hesaplarda para karşılığı çalışmalarınızı paylaşdırmak, kısa vadede dijital sanatçıya fayda sağlasa da sürekli maddi yatırım gerektirecektir. Bunların dışında sosyal medyayı verimli

kullanmak ve fazla etkileşim almak için bu araştırmada ortaya çıkardığımız paylaşım rutinlerini uygulamak da dijital sanatçılar için büyük fayda sağlayacaktır. Sanat galerinin sosyal medyaya taşınmasının en büyük artılarından biri de güzel sanatlar eğitimi almakta olan öğrencileri üretkenliğe teşvik etmesidir. Genç sanatçılar ürettikleri eserlerin kitlelere ulaştığını gördükçe daha yüksek motivasyon daha kalite ve orijinal işler üretmeye başladılar. Bu aynı zamanda sosyal medyada gençler arasında iyi bir rekabet yaratmaktadır. Bu da gençleri yeni nesil tasarım programlarını daha iyi öğrenmeye ve kendine has eser üretmek için yeni tasarım şablonları yaratmaya itmektedir. Sosyal medyanın getirdiği en büyük değişikliklerden biri de sanatçı ve sanatsever arasındaki iletişimi kolaylaştırmış olmasıdır. Sosyal medya hesabı olan her galeri veya sanatçı ile direk iletişim kurmak mümkün hale gelmiştir.

CEVAPLANMASI GEREKEN SORULAR

A) SANSÜR YASASI

- 1- SANSÜR VARKEN ÖZGÜN SANAT MÜMKÜN MÜDÜR?
- 2- SANATÇI SANSÜR KULLANILIRKEN YAPTIĞI SANATTA ÖZGÜR MÜDÜR?

3- SANSÜR SANATIN GELİŞİMİNİ ETKİLER Mİ?

B) TÜRKİYE'DEKİ MÜZİK KÜLTÜRÜ

1- Türkiye'de şu anki müzik kültürünün değiştirilmesi gerekiyor mu? nasıl yapılabilir? neden değiştirilmeli?

2- TÜRKİYE'DE YAPILAN MÜZİKLER GELİŞİM ÇAĞINDAKİ ÇOCUKLARI ETKİLİYOR MU? EĞER ETKİLİYORSA DEĞİŞTİRMEK İÇİN NE YAPILABİLİR?

C) OKULLARDA GENÇLERİN SANATA KARŞI EĞİLİMLERİ

1- GENÇLERİN OKULLARDA KENDİ SANATSAL ALANINI BULABİLMESİ İÇİN NELER YAPILABİLİR?

D) SANAT VE SOSYAL MEDYA

1- Sanatı kullanarak ne tür sosyal medya ve fiziksel alanlara yönelik yaratıcı fikirler üretebiliriz?